

ชุดโครงการ
การพัฒนาระบบสวัสดิการ
สำหรับคนจนและคนกึ่งโอกาสในสังคมไทย

รายงานวิจัยกรณีศึกษา
กลุ่มแรงงานในภาคอุตสาหกรรม

วิถีชีวิตคนตกงานที่อาศัยอยู่ในชนบท จังหวัดสุรินทร์

พัทธวิไล สหุมาศ

หัวหน้าโครงการ

รศ.ดร.วราภรณ์ เพ็ชรประเสริฐ

นักวิจัยหลัก

รศ.ดร.วราภรณ์ เพ็ชรประเสริฐ
ดร.นภาพร อภิวัฒนชัยพงศ์

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.)

รายงานวิจัยย่อยฉบับสมบูรณ์

วิถีชีวิตคนตงงานที่อาศัยในชนบท
จังหวัดสุรินทร์

ผู้วิจัย

พัทตร์วิไล สหุหาพิ
เครือข่ายผู้หญิงอีสาน

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย

ธันวาคม 2546

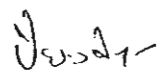

คำนำจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เห็นความสำคัญของปัญหาและแนวทางในการบรรเทาปัญหาของคนจนและคนด้อยโอกาสและการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม จึงได้สนับสนุน "โครงการการพัฒนา ระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย" ประกอบด้วย การวิจัยสถานการณ์ของ คนจนและคนด้อยโอกาส 5 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแรงงาน กลุ่มอาชีพอิสระ กลุ่มคนนอกวัยทำงาน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส/กลุ่มเสี่ยงและผู้ประสบปัญหาทางสังคม ซึ่งได้วิเคราะห์และสังเคราะห์จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ 10,000 ราย และข้อมูลเชิงคุณภาพจากกรณีศึกษาจำนวน 110 กรณี และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

ผลงานทั้งหมดที่ได้จากชุดโครงการการพัฒนา ระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้นำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนจน ให้เห็นภาพที่เคลื่อนไหวของสภาพความเป็นอยู่ ความด้อยโอกาส ไร้ที่พึ่ง การเชื่อมโยงให้เห็นบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างคนจนคนด้อยโอกาสกับชุมชน (มิติสังคม) ระบบการทำมาหากิน (มิติเศรษฐกิจ) และมีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง (มิติการเมือง) การให้ภาพเชิงประวัติศาสตร์ ที่ย้อนให้เห็นว่าเดิมวิถีชีวิตของเขาเป็นอย่างไร และต่อมาเกิดอะไรขึ้นที่เป็นจุดหักเหที่ทำให้วิถีชีวิตของเขาตลอดจนบริบทของเขาเปลี่ยนแปลงไป การวิเคราะห์ว่าผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์นั้นๆ (เช่น การสร้างเขื่อน การตั้งเขตนิคมอุตสาหกรรม การตัดถนนเข้ามาในพื้นที่ ฯลฯ) เกิดผลอย่างไรต่อวิถีการทำมาหากิน ความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคม อำนาจต่อรอง คุณภาพชีวิตโดยรวม เพื่อชี้ให้เห็นการปรับตัวในมิติต่างๆ (เช่น การอพยพ การเปลี่ยนอาชีพ ฯลฯ) เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นจุดหักเหแล้ว ทำไมคนบางกลุ่มปรับตัวและหลุดพ้นจากภาวะยากจนด้อยโอกาสได้ แต่ทำไมคนบางกลุ่มก้าวไม่พ้น ปัญหาของคนจนคนด้อยโอกาสทั้ง 5 กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร โครงการนี้ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับระบบสวัสดิการที่เหมาะสม สวัสดิการที่คนจนต้องการ กลไกที่สามารถเข้าถึงปัญหาของกลุ่มคนเป้าหมายได้ ทั้งองค์กรชุมชน ครอบครัว องค์กรรัฐ ฯลฯ ตลอดจนข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาความยากจนของสังคมไทย

สกว. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานของชุดโครงการวิจัยนี้ จะทำให้แง่คิด มุมมองอีกด้านหนึ่งในการจัดสวัสดิการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน ที่มองความเชื่อมโยงระหว่างมิติทางเศรษฐกิจกับมิติทางสังคม ซึ่งเป็นการเสริมเติมองค์ความรู้ในเรื่องความยากจนของประเทศไทย สกว. จึงหวังว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจะสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปพิจารณาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการ เพื่อกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างรอบคอบรอบด้านต่อไป

(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยะวดี บุญ-หลง)

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำของหัวหน้าโครงการ

โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้แบ่งรายงานออกเป็นสามระดับ ในระดับพื้นที่มีงานกรณีศึกษาต่างๆ 110 กรณี ในระดับภาพรวมของคนจนแต่ละกลุ่มมีรายงานหลัก 5 รายงาน และในระดับภาพรวมทั้งประเทศมีรายงานสรุปบทสังเคราะห์อีก 1 ฉบับ

ถ้าเปรียบรายงานฉบับสรุปสังเคราะห์ภาพรวมเสมือนป่าใหญ่ รายงานหลัก 5 รายงานก็เปรียบเสมือนส่วนของป่าหรือเขตของป่า 5 เขต ส่วนรายงานกรณีศึกษาก็เปรียบเสมือนไม้แต่ละพันธุ์หรือแต่ละต้น

งานกรณีศึกษาจึงแสดงให้เห็นภาพชีวิตจริงของคนจนในแต่ละประเภท ที่สะท้อนออกมาผ่านสายตาผ่านการสังเกตการณ์ ผ่านการมีส่วนร่วม ของนักวิจัยกรณีศึกษา

งานกรณีศึกษาปรากฏให้เห็นสีสันและความเป็นจริงของรูปธรรมของชีวิตคนจนที่มีความหลากหลายและซับซ้อน แต่ละเรื่องแต่ละกรณีเปรียบประดุจแต่ละฉากแต่ละตอนของละครชีวิต ละครชีวิตที่เขียนบทด้วยกลไกและโครงสร้างทางสังคมทุนนิยม สร้างให้คนจนเล่นบทที่น่ารังเกียจของสังคมทุนนิยม

ปราชญ์ของทุนนิยมจึงมีคำกล่าวว่า “คนจนมักจะถูกเป็นเหยื่อของคนจนเสมอ” ใช่สิ! ถ้าคนจนจะมองหาเหยื่อ ก็มีแต่คนจนด้วยกันเท่านั้นที่จะเป็นเหยื่อได้ ส่วนคนรวยนั้น ล้วนมีเงิน มีอำนาจ มีความสามารถ มีอาวุธและบริวาร ที่จะป้องกันตนเอง ยากที่จะตกเป็นเหยื่อของคนจน แต่ถ้าพิจารณาให้ไกลไปกว่าคำกล่าวนี้ อาตัม สมิธ นักปรัชญาเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมก็กล่าวว่า คนในสังคมทุนนิยมจะรวยจะจนก็ขึ้นอยู่กับปริมาณแรงงานที่เขาควบคุมได้หรือซื้อหามาได้ เพราะฉะนั้น คนจนผู้ขายแรงงานก็คือเหยื่อของระบบที่คนรวยนำไปใช้สร้างความร่ำรวยให้ตนเอง ดังนั้น คนจนจึงตกเป็นเหยื่อของคนรวยมากกว่าตกเป็นเหยื่อของคนจนด้วยกัน

กรณีศึกษาต่างๆได้สะท้อนให้เห็นว่า คนจนกลุ่มใดที่ยากจน ด้วยสาเหตุของท่าทีต่อชีวิต สาเหตุจากการขาดปัจจัยการผลิต หรือสาเหตุจากความสัมพันธ์ที่เลื่อมล้ำ ภายใต้โครงสร้างของทุนนิยม

ในสังคมทุนนิยมที่คนชนชั้นบนกุมอำนาจรัฐอย่างเหนียวแน่น ยังไม่เคยเห็นกรณีประเทศใดที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่ในประเทศทุนนิยมที่อำนาจรัฐถูกจัดสรรปันส่วนให้คนชั้นกลางและคนชั้นล่างมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐ ประเทศนั้นก็จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีนัยสำคัญ

ปัญหาความยากจนจึงไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงเรื่องรายได้ แต่มันมีปริบทลึกลงไปถึง สิทธิและโอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วย ประวัติศาสตร์สังคมจากทุกประเทศยืนยันในสังขรณ์ว่า คนจนไม่เคยลดความยากจนลงได้โดยปราศจากการต่อสู้ ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้กับตัวเองและต่อสู้กับกลุ่มคนและชนชั้นที่ได้เปรียบและเอารัดเอาเปรียบ

ตำนานการต่อสู้ดิ้นรนของคนจนไทยมีประวัติมายาวนาน หลายยุคหลายสมัย และเพื่ออนาคตที่ดีกว่า คนจนทั้งหลายมีแต่จะต้องต่อสู้ต่อไป เพื่อความเป็นไทและปากท้องของคนจนเอง

ในฐานะหัวหน้าโครงการ ผมขอขอบคุณนักวิจัยรุ่นใหม่ที่เป็นนักวิจัยกรณีศึกษาทุกท่าน ท่านทุกคนได้ปฏิบัติภารกิจเรื่องคนจนอย่างดียิ่ง ท่านคือผู้ถือคอมฉายที่สอดส่องให้เห็นคนจนในหลืบในซอก ที่ก่อนหน้านี้ใครๆมักจะมองไม่เห็น ขอให้ทุกท่านจงเป็นมิตรที่ดีของคนจนและปรารถนาดีต่อคนจนตลอดไป

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ
หัวหน้าโครงการ

คำนำ

รายงานการศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง " การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจน และคนด้อยโอกาสในสังคมไทย " กรณีศึกษากลุ่มแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งมี ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ เป็นหัวหน้าโครงการ และ ดร.ววิทย์ เจริญเลิศ เป็นนักวิจัยหลัก โครงการวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. สภาพชีวิตของคนตกงานที่อยู่อาศัยในชุมชนจังหวัดสุรินทร์ และปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาการดำรงชีพทั้งมวลของกลุ่มคนตกงานดังกล่าว
2. เพื่อศึกษาแนวทางและรูปแบบในการแก้ไขปัญหา ด้วยการช่วยเหลือตนเอง ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคเอกชนอื่นๆ ในระดับท้องถิ่น ในระดับประเทศ
3. เพื่อศึกษาปัญหาในการเข้าถึงระบบบริหารของรัฐ โอกาสช่องทาง และรูปแบบในการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มคนตกงานในจังหวัดสุรินทร์

รายงานฉบับนี้ประกอบด้วยเนื้อหาหลัก ภูมิหลังของความยากจน ผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจ ความช่วยเหลือที่ได้รับ การเข้าถึงบริการรัฐ ข้อเสนอเชิงนโยบาย รวมทั้งกรณีศึกษารายบุคคลซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจทำให้ต้องพบกับสภาวะการตกงาน การว่างงานขึ้น ต้องเผชิญกับความลำบาก

การขาดอำนาจต่อรอง การได้รับการช่วยเหลือหลังจากการตกงานจากรัฐบาล องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วงจรความทุกข์ยากที่ต้องพบ เหล่านี้คือสภาพชีวิตของคนตกงานส่วนหนึ่งในสังคมไทย

งานวิจัยนี้สำเร็จด้วยความเอื้อเฟื้อของชาวบ้านระกา หมู่ 14 ต. กุดหวาย อ. ศีขรภูมิ จ. สุรินทร์ ที่ได้บอกเล่าเรื่องราวของชีวิตและความเป็นมาของการตกงาน รวมทั้งการได้รับการบริการ ช่วยเหลือจากรัฐ และได้เสนอเชิงนโยบายเสนอต่อรัฐ รวมทั้งได้ประเมินตนเอง ในสภาวะต่างๆ บนความทุกข์ยากที่ต้องเผชิญ รวมทั้งได้รับความเอื้อเฟื้อข้อมูล และข้อเสนอแนะจากนักวิจัยหลักของโครงการ

จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

พักตร์วิไล สุนหาฬุ

นักวิจัยสมทบ

สิงหาคม 2545

บทคัดย่อ

จากการสัมภาษณ์ คนตกงานที่อาศัยอยู่ในชุมชน ตำบลกุดหวาย อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 คน เป็นหญิง 5 คน ชาย 5 คน เป็นแรงงานไร้ฝีมือที่เคยทำงานในสถานประกอบการขนาดเล็ก-กลางในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ชีวิตของคนตกงานที่อาศัยอยู่ในชุมชนชนบท รูปแบบและแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยการช่วยเหลือตนเองของคนตกงาน ชุมชน และการเข้าถึงบริการของหน่วยงานภาครัฐ ได้ผลการศึกษาดังนี้

คนตกงานทั้งหมดล้วนได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจปลายปี 2539-40 โดยคนตกงานชายจะทำงานประเภทใช้แรงงานมากกว่าคนตกงานหญิง แต่คนตกงานหญิงจะถูกออกจากงานก่อนคนตกงานชาย และคนตกงานหญิงจะหาทางออกในการแก้ไขปัญหาได้ก่อนคนตกงานชาย คนตกงานเหล่านี้ล้วนมีภูมิลำเนาและความจำเป็นที่ต้องอพยพแรงงานเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม เพราะไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือมีแต่ไม่พอ ทำนาได้ผลผลิตต่ำ มีบุตรมาก จึงไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน เพื่อความอยู่รอดของชีวิตและครอบครัว คนตกงานหญิงจะเป็นผู้ที่ออกจากบ้านเพื่อหางานทำก่อน โดยเฉลี่ยแล้วคนตกงานหญิงจะทำงานรับจ้างนอกบ้านตั้งแต่อายุ 13 ปี แต่เนื่องด้วยระดับการศึกษาต่ำ ทำให้ขาดความสามารถในการประกอบอาชีพ และไม่มีโอกาสเลือกอาชีพได้ นอกจากการทำงานรับจ้าง เป็นแรงงานไร้ฝีมือ

ก่อนเกิดวิกฤติ คนตกงานเคยมีรายได้เฉลี่ย 4,000-6,000 บาทต่อเดือน มีค่าใช้จ่ายประจำเป็นค่าเช่า ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าใช้จ่ายส่วนตัว ประมาณ 3,000-4,000 บาทต่อเดือน ที่เหลือต้องส่งกลับบ้าน ทำให้ไม่มีเงินเก็บออม ยกเว้นคนที่แต่งงานแล้วและทำงานทั้งคู่จะมีเงินเหลือเก็บออมบ้าง

เมื่อตกงานก็ต้องหันกลับมาอาศัยที่พึ่งสุดท้ายคือบ้านเกิด ในคนตกงานระยะแรกจะคิดมาก กลุ้มใจ เครียด เพราะเคยทำงานมีรายได้กลับมาอยู่บ้านไม่มีงานทำ ต้องใช้จ่ายโดยไม่มีรายรับ เมื่ออยู่นานๆ ก็สามารถปรับตัวได้ โดยพบว่าคนตกงานหญิงมีการปรับตัวและหาทางออกของชีวิตได้เร็วกว่าคนตกงานชาย เพราะผู้หญิงมีกิจกรรมในครัวเรือนให้ทำ ช่วยให้ผ่อนคลายอารมณ์และความคิดความรู้สึกได้มาก ผิดกับผู้ชาย ซึ่งเป็นตัวหลักในการหารายได้สู่ครอบครัวและเป็นหน้าที่หลักของผู้นำครอบครัวของคนไทย

การกลับมาสู่อาชีพทำนาต้องประสบกับปัญหาที่หนักยิ่งกว่าเดิม เนื่องจากการลงทุนในการผลิตที่สูงขึ้น ผลผลิตข้าวที่ต่ำ และขายข้าวไม่ได้ราคา ส่วนคนที่ทำงานรับจ้างทั่วไปนั้น ส่วนใหญ่ เป็นการรับจ้างตามฤดูกาล จึงมีรายได้ไม่แน่นอนและไม่เพียงพอ หลายคนมีการทำอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง ปลูกพืชหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว ทอผ้าไหมมัดหมี่ และรับจ้างเย็บผ้าโหล

คนตกงานหญิงมีความพยายามช่วยเหลือตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยการรวมตัวกันและร่วมมือกันในชุมชนจัดตั้งกลุ่มขึ้นอย่างเป็นทางการ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งเป็นการนำเอาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเดิมของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และกลุ่มเย็บผ้า เป็นการใช้ประสบการณ์เดิมของอดีตสาวโรงงานเย็บผ้าที่ตกงานกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ก่อให้เกิดอาชีพ มีรายได้ แต่ก็ยังมีปัญหาเนื่องจากขาดตลาดรองรับสินค้าที่กลุ่มผลิต โดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ ส่วนคนตกงานชายไม่สามารถหาทางออกด้วยการ

รวมกลุ่มเพราะขาดผู้นำหลักที่เสียสละจริงจังกในการจัดการแก้ไขปัญหา ความคิดเห็นไม่ตรงกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

ในส่วนขององค์กรและหน่วยงานภายในท้องถิ่นนั้น ไม่ได้มีกิจกรรมหรือแผนที่จะช่วยเหลือกลุ่มคนตกงานโดยตรง แต่กลุ่มคนตกงานก็สามารถใช้ประโยชน์และสิทธิของการเป็นคนในชุมชนและการเป็นสมาชิกของกลุ่มในการใช้บริการและการกู้ยืมจากชุมชน สำหรับความช่วยเหลือจากรัฐนั้น มีคนตกงาน 8 คน เข้าร่วมโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ ซึ่งมี 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการจัดจ้างงานในส่วนของหมู่บ้านละ 100,000 บาท คนตกงานได้ทำงานขุดลอกคลองส่งน้ำคนละ 5 วัน ได้ค่าจ้างวันละ 130 บาท ครั้งต่อมาเป็นโครงการ “มียาชาว่าแพลน” จัดสรรเงินให้ตำบลละ 120,000 บาท คนตกงานได้ทำงานเกลี่ยหินคลุกที่นำมาเททำถนนคนละ 3 วัน ได้ค่าจ้างวันละ 130 บาท

สารบัญ

คำนำสกว.

คำนำหัวหน้าโครงการ

บทคัดย่อ

คำนำ

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตการศึกษา	2
1.4 วิธีการศึกษา	2
1.5 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	2
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากกรณีศึกษา	3

บทที่ 2 ผลการศึกษา

2.1 ภูมิหลังสาเหตุแห่งความยากจน	4
2.2 ผลกระทบจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ	7
2.3 ความรู้สึกของครอบครัว	8
2.4 การปรับตัวของคนตกงาน	8
2.5 อาชีพที่ทำหลังตกงาน	8
2.6 รายได้	9
2.7 รายจ่าย	9
2.8 ภาระหนี้สิน	10
2.9 แหล่งเงินกู้ที่คนตกงานใช้บริการ	10

บทที่ 3 ความช่วยเหลือที่ได้รับจากรัฐ ชุมชน องค์กร เอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.1 ความช่วยเหลือที่ได้รับจากรัฐหลังตกงาน	11
3.2 ความช่วยเหลือที่ได้รับจากองค์กรเอกชน	11

สารบัญ(ต่อ)

บทที่ 4 สวัสดิการ

4.1 การเข้าถึงบริการของรัฐ	15
4.2 ความช่วยเหลือที่ต้องการจากรัฐ : ข้อเสนอเชิงนโยบาย	16

ภาคผนวก : กรณีศึกษา	18

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการว่างงาน และอพยพแรงงานมากที่สุด จากรายงานผลการสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำทะเบียนคนว่างงานระดับหมู่บ้าน รอบที่ 1 (มีนาคม 2542) ระบุว่า จังหวัดสุรินทร์มีผู้ว่างงานมากที่สุดเป็นอันดับ 4 ของภาค จำนวน 31,977 คน

บ้านระกา หมู่ที่ 14 ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันมี 115 ครัวเรือน ประชากร 639 คน เป็นหญิง 306 คน ชาย 333 คน เป็นหมู่บ้านในชนบทแห่งหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ ที่มีการอพยพแรงงานไปทำงานต่างถิ่นกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเมื่อปลายปี 2539 – ปี 2540 ทำให้เกิดภาวะการตกงานว่างงานเกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก คนบ้านระกาจึงเป็นคนกลุ่มหนึ่งของประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจดังกล่าวเช่นกัน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการว่างงานได้ก่อให้เกิดปัญหาและส่งผลกระทบอย่างมากมายต่อสังคมอย่างชัดเจนและหลีกเลี่ยงไม่ได้ มีผลกระทบเป็นอย่างมากต่อการดำรงชีพของคนตกงาน และผลกระทบต่อชุมชนในชนบท เช่น การอพยพจากพื้นที่ การหางานทำใหม่ ซึ่งหาได้ยาก และการกลับสู่ชุมชนเดิม เพิ่มภาระและปัญหาให้กับสังคมชุมชนโดยรวม

หน่วยงานรัฐบาลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่สามารถหรือจัดหาเครื่องมือใดๆ ในการจัดการแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มคนตกงาน คนว่างงาน เหล่านี้ได้อย่างได้ผลและต่อเนื่อง กลุ่มคนเหล่านี้ ต้องดิ้นรนและจัดการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยหวนกลับสู่อาชีพเดิม คือการเกษตร หรือกลับสู่การจ้างแรงงานในท้องถิ่น ซึ่งมีทางเลือกให้ได้ไม่มากนัก และยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

ด้วยเหตุดังกล่าวคนตกงานจึงต้องกลายเป็นคนจน คนด้อยโอกาสในสังคม ที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลอย่างจริงจังจากภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ในการจัดการด้านบริการต่าง ๆ ที่จะสามารถเอื้ออำนวยให้การช่วยเหลืออย่างจริงจังและต่อเนื่องตลอดไป

ดังนั้นจึงก่อให้เกิดคำถาม หรือข้อสงสัยว่ากลุ่มคนตกงาน คนว่างงานเหล่านั้น จะมีสภาพการดำรงชีพอย่างไร? ในสภาวะวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจ และความยากจนของครอบครัว ที่จำต้องหาเลี้ยงชีพ และต้องรับภาระดูแลเลี้ยงดูคนในครอบครัว ปัญหาในการดำรงชีพมีอะไรบ้าง? ความสามารถในการเข้าถึงบริการต่าง ๆ จากภาครัฐเป็นอย่างไร? ทำอย่างไรจึงจะพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการ แก้ไขปัญหาข้อจำกัดทั้งหมดไปได้ด้วยกระบวนการ การมีส่วนร่วม และการพึ่งตนเอง?

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสถานภาพชีวิตของคนตกงานที่อยู่อาศัยในชุมชนชนบทจังหวัดสุรินทร์ และปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหาการดำรงชีพทั้งหมดของคนตกงานดังกล่าว
2. เพื่อศึกษาแนวทาง และรูปแบบในการแก้ไขปัญหา ด้วยการช่วยเหลือตนเองของคนตกงาน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคเอกชนอื่น ๆ ในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ
3. เพื่อศึกษาปัญหาในการเข้าถึงระบบบริการของรัฐ โอกาส ช่องทาง และรูปแบบในการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มคนตกงาน ที่อยู่อาศัยในชนบทจังหวัดสุรินทร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

1.3 ขอบเขตการศึกษา

- กลุ่มเป้าหมาย คนตกงานในภาคอุตสาหกรรมจากกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล
- พื้นที่ศึกษา บ้านระกา หมู่ที่ 14 ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
- ประเด็นในการศึกษา วิถีชีวิตคนตกงานจากแรงงานภาคอุตสาหกรรม

1.4 วิธีการศึกษา

- วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกชุมชน โดยอาศัยความคุ้นเคยของผู้ทำการศึกษาที่รู้จักชุมชนและคนในชุมชน และทราบว่าชุมชนแห่งนี้ได้มีการรวมตัวกันของกลุ่มคนตกงาน ว่างานส่วนหนึ่ง ตั้งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมด้านอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ เพื่อแก้ไขปัญหาการว่างงาน โดยการรวมกลุ่มกันทอผ้าไหมมัดหมี่ อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และรวมกลุ่มกันรับงานเย็บผ้าโหล ซึ่งเป็นการใช้ประสบการณ์เดิมที่ตนเคยทำงานด้านนี้มาก่อน มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของตนและสมาชิกกลุ่ม
- วิธีการจัดเก็บข้อมูล
  1. สัมภาษณ์ พูดคุย แลกเปลี่ยน
  2. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1.5 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พูดคุยแลกเปลี่ยน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มาสรุปรวบรวม ประเด็น ทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ตามหลักตรรกวิทยา

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับการจากกรณีศึกษา

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพชีวิต และวิถียังชีพ ของคนตกงานที่อยู่อาศัยในชนบทจังหวัดสุรินทร์รวมทั้งปัญหาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในกลุ่มคนจน คนด้อยโอกาสของสังคม
2. แนวทางและรูปแบบในการจัดการปัญหาด้วยตนเองของคนตกงาน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคเอกชนอื่น ๆ
3. สภาพปัญหาในระบบการจัดบริการ ให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มคนตกงาน ที่เป็นคนจน คนด้อยโอกาสทางสังคม
4. เครือข่ายการแลกเปลี่ยนทางด้านวิชาการ และข้อมูลข่าวสารระหว่างองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชนในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศเกี่ยวกับปัญหาคนจน คนด้อยโอกาสในสังคม

บทที่ 2

ผลการศึกษา

จากกรณีศึกษา “คนตกงานที่อยู่อาศัยในชนบท” จำนวน 10 กรณีศึกษา เป็นหญิง 5 กรณีศึกษา ชาย 5 กรณีศึกษา และเป็นผู้ตกงานจากภาคอุตสาหกรรม เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ที่ทำงานในสถานประกอบการขนาดเล็ก - กลาง เป็นส่วนใหญ่ ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและพบว่าคนตกงานชายหญิง เป็นกลุ่มคนตกงานที่เกิดในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปลายปี 39-ปี 40 คนตกงานชายจะทำงานประมาทใช้แรงงานมากกว่าคนตกงานหญิง แต่คนตกงานหญิงจะถูกออกจากงานก่อนคนตกงานชาย และคนตกงานหญิงจะหาทางออกในการแก้ไขปัญหาได้ก่อนคนตกงานชาย คนตกงานเหล่านี้ ล้วนมีภูมิลำเนาและความจำเป็นที่ต้องอพยพแรงงานเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม เพื่อความอยู่รอดของชีวิตและครอบครัว โดยคนตกงานหญิงจะเป็นผู้ที่ออกจากบ้านเพื่อหางานทำก่อนคนตกงานชาย โดยเฉลี่ยแล้ว คนตกงานหญิงจะทำงานรับจ้างนอกบ้าน ตั้งแต่อายุ 13 ปี และอาชีพที่ทำคือการเป็นแม่บ้าน หรือ คนรับใช้ในตัวอำเภอ และกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแรงงานที่ไม่ต้องใช้ความรู้หรือวุฒิทางการศึกษา

2.1 ภูมิหลังสาเหตุแห่งความยากจน

1. การไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือมีแต่ไม่เพียงพอ ที่ดินทำกินที่มีหมายถึงที่ดินของพ่อ-แม่ของคนตกงาน ซึ่งมีค่าสุด 7 ไร่ สูงสุด 30 ไร่ ต่อครอบครัว และยังไม่แบ่งแยกให้ลูกคนใด จากกรณีศึกษา 10 กรณี พบว่า มีคนตกงานกลับมาอยู่บ้าน และทำนาของพ่อแม่ 8 ราย 1 ราย ทำนาของภรรยา (ภรรยามีที่ดินเป็นของตนเอง) อีก 1 ราย มีที่ดินเป็นของตนเองซึ่งได้จากการซื้อ จำนวน 12 ไร่ ซึ่งไม่ใช่เป็นสมบัติของพ่อแม่ที่แบ่งให้

- ความสามารถในการจัดการที่ดินต่ำ หมายถึงไม่มีการปลูกพืชหมุนเวียน หรือเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในรูปแบบอื่นเลย จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวคนตกงานมีอาชีพหลักคือทำนา และรับจ้างทั่วไป ไม่มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินซึ่งมีอยู่ไม่มากนักให้เกิดอาชีพอื่นใดนอกจากการทำนาปีละ 1 ครั้ง

- ผลผลิตข้าวที่ได้ต่ำ ไม่เพียงพอแก่การบริโภค ภายในครอบครัวซึ่งเป็นผลมาจากการจัดการด้านที่ดินต่ำ ทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตต่ำไปด้วย

- การมีบุตรมาก จากกรณีศึกษาพบว่า คนตกงานมีพี่น้องหลายคน โดยต่ำสุดมีพี่น้อง 3 คน สูงสุด 8 คน การมีบุตรมาก ผลผลิตข้าวต่ำทำให้ไม่เพียงพอแก่การบริโภค ต้องซื้อข้าวบริโภค เกิดภาระค่าใช้จ่ายมาก และทำให้ความยากจนติดตตามมา

2. อาชีพที่ทำมีรายได้ต่ำ อาชีพของครอบครัวคนตกงานมี 2 อาชีพ คือ อาชีพการเกษตร และอาชีพรับจ้าง อาชีพการเกษตรนั้นหมายถึงการทำนาอย่างเดียว ซึ่งมีเนื้อที่เพาะปลูกน้อย ผลผลิตข้าวต่อไร่ต่ำ ไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในครอบครัว หรือขาย จึงส่งผลให้รายได้จากการเกษตรต่ำไปด้วย ส่วนอาชีพรับจ้าง เป็นการรับจ้างทั่วไป การรับจ้างตามฤดูกาล เป็นแรงงานไร้ฝีมือ และไม่สามารถหางานทำได้สม่ำเสมอตลอดทั้งปี ทำให้รายได้ไม่แน่นอน

- ระดับการศึกษาต่ำ โอกาสทางการศึกษาของคนตกงาน มีน้อยกว่าการศึกษาทั้ง 10 กรณี พบว่าคนตกงานจบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษา ซึ่งเป็นภาคบังคับเท่านั้น เพราะผลกระทบจากครอบครัวที่มีพี่น้องหลายคน มีที่ดินทำกินน้อย ผลผลิตข้าวต่ำไม่เพียงพอแก่การบริโภค รายได้ของครอบครัวต่ำ และไม่แน่นอน จึงต้องหางานทำเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ครอบครัวไม่ส่งเสริมให้เรียนหนังสือ ส่งผลให้ขาดความสามารถในการประกอบอาชีพ และไม่มีโอกาสหาทางเลือกอาชีพอื่นได้ นอกเหนือจากการรับจ้าง

หมู่บ้านชุมชนชนบทของคนตกงาน เป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้นใหม่มีอายุประมาณ 40 ปี พื้นที่ตั้งของหมู่บ้านเดิมเป็นพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ หลังจากถูกลมพัดพามาไม่หมดไปแล้ว ได้กลายเป็นพื้นที่ดินใหม่ของการเข้ามาจับจองและใช้ประโยชน์ของคนอพยพมาหาที่อยู่ใหม่ ซึ่งมาจากถิ่นอื่น ไม่ใช่คนถิ่นฐานเดิม อพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง และมาจากจังหวัดอื่น มาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนใหม่ ที่ประกอบไปด้วยความหลากหลายของคนหลายถิ่น ส่วนใหญ่แล้วจะอพยพกันมาเป็นครอบครัวใหญ่ ประกอบด้วย ครอบครัวตนเอง และครอบครัวของเครือญาติ

อาชีพที่ทำมาหากินคือ การทำนา ปลูกปอ และเป็นการเกษตรที่ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีในการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช แต่ยังใช้แรงงานควายในการทำเกษตร เป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้น พร้อมๆ กับการประกาศให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแรกพอดี ซึ่งรัฐมีนโยบายส่งเสริมการผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการส่งออก ชุมชนแห่งนี้จึงทำการปลูกปอ เพื่อส่งขายโรงงานในจังหวัด แต่ก็ประสบกับปัญหาราคาผลผลิตที่ตกต่ำลงจนในที่สุดก็เลิกการปลูกปอ พร้อมกับมีภาระหนี้สินที่เกิดจากการลงทุนการผลิตติดตามมาไม่มีที่สิ้นสุด บางครอบครัวต้องขายที่ดิน ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีเอกสารสิทธิให้กับบุคคลอื่น เพื่อนำเงินมาใช้ชำระหนี้ ทำให้มีการถือครองที่ดินลดลง และเหลือได้แบ่งปันกันในระหว่างพี่น้องลูกหลาน ไว้ทำกิน ประกอบกับกระแสบริโภคนิยมได้เข้าสู่ชุมชน และการบริการทางสาธารณูปโภคของรัฐ อันได้แก่ ไฟฟ้า ประปา ถนนหนทางที่ดีขึ้น สะดวกขึ้นกว่าเมื่อก่อนซึ่งใช้น้ำบ่อ ไฟตะเกียง ถนนหนทางเป็นถนนดินทราย ทางเกวียน เมื่อทุกอย่างสะดวกขึ้น ความเจริญก้าวหน้าด้านวัสดุก้าวหน้าสู่ชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลง

คนตกงานซึ่งมีฐานะทางครอบครัวค่อนข้างยากจน พ่อแม่มีลูกหลายคน มีที่ดินทำกินน้อย เพราะถูกแบ่งมาแล้วหลายชั่วคน ขาดโอกาสทางการศึกษาเพราะครอบครัวไม่ส่งเสริม มีอาชีพที่พ่อแม่พาทำมาหากินคือ ทำนาเป็นหลักเพียงอย่างเดียว การศึกษาที่ได้รับเพียงชั้นประถมศึกษาภาคบังคับเท่านั้น เมื่อกระแสทุนนิยมเข้ามา พร้อมๆ กับการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตรที่รัฐส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เร่งการผลิตเพื่อการส่งออก ซึ่งต้องลงทุนในการผลิตที่สูงขึ้น เพราะต้องใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี แต่ผลผลิตที่ราคาตกต่ำ ขายผลผลิตได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่ลงทุน ก่อให้เกิดภาระหนี้สิน และผลจากการพัฒนาประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุทำให้เกิดกระแสบริโภคนิยม การใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ใน

การทำงานเกษตร เช่น ไร่ นา ทำให้ระบบการพึ่งพาตนเอง และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยแรงงานเริ่มหดหายไป เงินตราเข้ามามีบทบาทในการแลกเปลี่ยนสินค้ามากขึ้น ทำให้คนต้องใช้เงินเป็นตัวกลางของการแลกเปลี่ยน คนตกงานซึ่งยากจนอยู่แล้วจึงต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว จึงต้องหางานทำเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินที่จะนำมาใช้นี้ และลงทุนในการผลิตต่อไป คนตกงานจึงต้องออกจากบ้าน และได้ทำงานครั้งแรก เมื่ออายุ 13-15 ปี หรือหลังจากจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาแล้ว 1-2 ปี งานที่ทำครั้งแรกของคนตกงานหญิง คือทำงานบ้านเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคนตกงานชายเป็นงานที่ใช้แรงงานเป็นหลัก เช่น ทำสวน เลี้ยงสัตว์ บิมน้ำมัน และโรงงาน

สถานประกอบการแห่งแรกที่คนตกงานหญิงทำงานคือบ้านของนายจ้างในอำเภอและกรุงเทพมหานคร ส่วนคนตกงานชายเป็นคนทำงานภาคเกษตร บริษัท โรงงานของเอกชนที่ต่างจังหวัด เช่น ชลบุรี สมุทรปราการ ภูเก็ต กรุงเทพมหานคร

คนตกงานจะทำงานอยู่ในสถานประกอบการครั้งแรกประมาณคนละ 2 ปี ถึงสูงสุด 15 ปี แล้วแต่สภาพของงาน งานที่คนตกงานทำอยู่ในระยะเวลา 2 ปี ได้แก่ งานบ้าน ซึ่งเป็นงานของคนตกงานหญิง ส่วนคนตกงานชายจะอยู่ทำงานนานกว่าคนตกงานหญิง คนตกงานชายจะทำงานในระยะเวลา 6-15 ปี

ก่อนการแต่งงาน คนตกงานทั้งหมดจะส่งเงินกลับบ้านทุกเดือน และจะได้กลับบ้านอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ในช่วงปีใหม่ และสงกรานต์

คนตกงานจะแต่งงานเมื่ออายุ 17-30 ปี โดยคนตกงานหญิงจะแต่งงานเร็วกว่าคนตกงานชาย หลังจากแต่งงานทั้งคู่ยังทำงานอยู่ที่เดิมมีหลายคู่ที่แต่งงานกับเพื่อนร่วมงาน และส่วนใหญ่จะแต่งงานกับคนต่างถิ่น จากกรณีศึกษาพบว่า มีอยู่ 2 ราย ที่แต่งงานกับคนหมู่บ้านเดียวกัน และมี 1 ราย ที่ยังไม่ได้แต่งงาน

คนตกงานแต่งงานมีครอบครัวก่อนการตกงานมี 6 ราย แต่งานหลังจากตกงานแล้ว 3 ราย อีก 1 รายยังไม่แต่งงาน มีบุตร 3 คน 2 ราย / 2 คน 4 ราย / 1 คน 2 ราย และไม่มีบุตร 1 ราย หลังจากแต่งงานมีบุตรแล้ว ส่วนใหญ่ฝากลูกไว้กับพ่อแม่ที่บ้าน มีอยู่ 1 ราย ที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัว และอยู่ที่ทำงานเดียวกัน คนตกงานที่ฝากลูกไว้กับพ่อแม่ จะส่งเงินเป็นค่าใช้จ่ายของลูกทุกเดือน และกลับมาเยี่ยมลูกปีละ 2 ครั้ง ในช่วงปีใหม่ และสงกรานต์

ก่อนเกิดวิกฤตการตกงาน มีครอบครัวที่ภรรยาและบุตรอยู่บ้านด้วยกันโดยที่สามีไปทำงานคนเดียว 2 ครอบครัว

จากกรณีศึกษาพบว่า งานที่คนตกงานทำก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจเป็นงานในโรงงานขนาดเล็ก-ขนาดกลาง ได้แก่ โรงงานทอผ้าแถวสมุทรปราการ บริษัทผลิตและส่งออกอาหารกระป๋อง โรงงานพลาสติก บริษัทก่อสร้างในกรุงเทพฯ และพบว่าเป็นพนักงานโรงงานทอผ้า มีจำนวน 4 ราย พนักงานบริษัทผลิตอาหาร 2 ราย พนักงานแม่บ้านบริษัท 1 ราย พนักงานโรงงานผลิตพลาสติก 1 ราย พนักงานช่างซ่อมบำรุง 1 ราย และกรรมกรก่อสร้าง 1 ราย

รายได้และสวัสดิการที่ได้รับ คนตกงานมีรายได้โดยเฉลี่ยต่อคนประมาณ 4,000 - 6,000 บาท ต่อเดือน มีสวัสดิการด้านการประกันสังคม 8 ราย ไม่มีสวัสดิการด้านการประกันสังคม 2 ราย มีที่พักให้พนักงาน 7 ราย ต้องเช่าห้องพัก 3 ราย

2.3 ความรู้สึกของครอบครัว

เมื่อคนตกงานกลับบ้าน ความรู้สึกของครอบครัว ซึ่งประกอบไปด้วยพ่อแม่ และบุตร ต่างก็รู้สึกเข้าใจ เห็นใจ และยินดีที่คนตกงานกลับบ้าน มีแรงงานช่วยทำนา มีเวลาดูแลบุตร ให้ความอบอุ่นและใกล้ชิดกับบุตรมากขึ้น คนตกงานที่มีบุตรเรียนหนังสือก็ยังคงเรียนตามปกติ ไม่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของบุตร

2.4 การปรับตัวของคนตกงาน

ก่อนการเดินทางกลับมาอยู่บ้านคนตกงานเกือบทุกคนได้หางานทำใหม่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จากกรณีศึกษาพบว่า คนตกงาน 4 คู่สามีภรรยาที่ตกงานทั้งคู่และกลับมาอยู่บ้าน มี 1 รายที่สามียังคงทำงานที่เดิม และมี 1 ราย ที่ตกงานภรรยากลับมาบ้านเลี้ยงลูก ส่วนสามีได้เปลี่ยนงานใหม่จากกรรมกรก่อสร้าง เป็นรับจ้างขนผักในตลาดไท ส่วนอีก 4 ราย ที่ยังเป็นโสด และหางานทำไม่ได้ ได้กลับบ้าน

การปรับตัวในระยะแรก หลังจากตกงานทุกคนยอมรับว่า คิดมาก กลุ้มใจ เครียด เพราะเคยทำงานมีรายได้ ต้องกลับมาอยู่บ้านในสภาพที่ไม่มีอะไรทำ และต้องใช้จ่ายโดยไม่มีรายรับ เมื่ออยู่นาน ๆ เข้าก็สามารถปรับตัวได้โดยใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น คืออาหารที่จำเป็น เช่น น้ำมันพืช น้ำปลา กะปิ เสื้อผ้าราคาถูก และหาอาหารตามแหล่งธรรมชาติที่มีอยู่มาบริโภค ปลุกพืชผักสวนครัวในฤดูแล้งไว้กินเอง เลี้ยงไก่ไว้กินเป็นต้น

จากกรณีศึกษาพบว่า คนตกงานหญิงมีการปรับตัว ทำใจให้สงบ ไม่เครียด ลดคิดมาฟุ้งซ่าน ได้เร็วกว่าคนตกงานชาย คนตกงานหญิงจะหาทางออกของชีวิต ได้เร็วกว่าคนตกงานชาย เพราะผู้หญิงมีกิจกรรมที่จะทำมากมายในชีวิตประจำวัน นอกจากงานมาอยู่บ้านก็มีกิจกรรมในครัวเรือนให้ทำและช่วยในผ่อนคลายอารมณ์ ความคิดความรู้สึกได้มาก ซึ่งผิดกับผู้ชายซึ่งคิดมากและต้องใช้เวลาปรับตัวทำใจอยู่นาน เพราะผู้ชายเป็นตัวหลักในการหารายได้สู่ครอบครัว และเป็นหน้าที่หลักของผู้นำครอบครัวของคนไทย ชายจะหาทางออกได้ช้ากว่าหญิง เพราะต้องหาทางออกที่มีรายได้สู่ครอบครัวเป็นหลัก

2.5 อาชีพที่ทำหลังตกงาน

คนตกงานกลับสู่ถิ่นฐานเดิม และประกอบอาชีพในภาคเกษตรคือ ทำนา และรับจ้างทั่วไปเป็นหลัก โดยที่ดินที่ทำนานั้นเป็นที่ดินเดิมของพ่อแม่ ซึ่งยังไม่ได้แบ่งแยกให้ลูกคนใด จากกรณีศึกษาพบว่า มี 7 รายที่อาศัยและทำนาอยู่กับพ่อแม่

การกลับมาสู่อาชีพทำนาของคนตกงาน ก็ยังประสบกับปัญหาที่หนักยิ่งกว่าเดิม คือการลงทุนในการผลิตที่สูง ผลผลิตข้าวที่ต่ำ และขายข้าวไม่ได้ราคา เนื่องจากการผลิตข้าวในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบจาก

เดิมซึ่งเคยใช้ควายไถนา เป็นไ้ใช้รถไถนาเดินตาม และจากเคยใช้ปุ๋ยคอก เป็นใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก ปริมาณข้าว-ควายที่เคยเลี้ยงลดลงไป บางครอบครัวไม่มีวัว-ควายเลย รูปแบบการทำนาที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ เพราะรัฐส่งเสริมให้มีการใช้รถไถนา และปุ๋ยเคมี โดยผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ที่เกษตรกรเป็นสมาชิก สามารถกู้เงินในเงื่อนไข เพื่อการลงทุนทางการเกษตรและนำเงินที่กู้ได้ไปซื้อรถไถนา และปุ๋ยเคมี โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร เป็นผู้ดำเนินการเอง เป็นการเพิ่มภาระหนี้สินให้กับเกษตรกรไปโดยปริยาย

ประกอบกับคตินิยมของเกษตรกรด้วย ที่มีความเชื่อว่า " ทำนาปัจจุบันนี้ต้องทำให้เสร็จโดยเร็ว และข้าวต้องเขียวสวยงาม ถ้าใครทำนาเสร็จหลังเพื่อน ข้าวไม่สวยจะถูกเพื่อนบ้านหัวเราะเยาะเย้ย " ข้าวไร่ ผลผลิตข้าวต่อไร่ต่ำ เพราะดินถูกใช้โดยไม่มีการปรับปรุงดิน และราคาข้าวตกต่ำ

การรับจ้างทั่วไปนั้น เป็นการรับจ้างตามฤดูกาลเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่การรับจ้างดำนา เกี่ยวข้าวเป็นหลัก ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน และไม่เพียงพอ

2.6 รายได้

รายได้จากการทำนาและรับจ้างทั่วไปนั้น ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้จ่ายในครอบครัว คนตกงานหลายคนได้ทำอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง ปลูกพืชหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว เช่น แตงโม ข้าวโพด ทอผ้าไหมมัดหมี่ และรับจ้างเย็บผ้าไหม ซึ่งมีรายได้ต่อปี ประมาณ 10,000-40,000 บาท ซึ่งน้อยกว่ารายได้ที่เคยได้รับเมื่อครั้งยังมีงานทำอยู่ประจำถึง 4 เท่าตัว และมี 1 ราย ที่มีอาชีพเป็นนายทุนเงินกู้ โดยปล่อยกู้ในหมู่บ้าน และคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ราคาสูงกว่าพ่อค้านายทุนทั่วไป เฉพาะรายนี้รายเดียวมีรายได้ไม่น้อยกว่าปีละ 80,000 บาท โดยประมาณ

2.7 รายจ่าย

รายจ่ายส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้น เป็นรายจ่ายที่ต้องใช้จ่ายในการลงทุนในภาคเกษตร เป็นค่าจ้างรถไถนา ค่าปุ๋ย ค่าจ้างดำ จ้างเกี่ยวข้าว และค่าใช้จ่ายในการนวดข้าว ประมาณปีละ 10,000-20,000 รองลงมาเป็นค่าใช้จ่ายภาษีสังคม และงานบุญประเพณี ได้แก่ งานแต่งงาน งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ กฐิน ผ้าป่า เข้าพรรษา ออกพรรษา ประมาณปีละ 5,000 - 10,000 บาท

รองจากค่าใช้จ่ายด้านภาษีสังคม งานบุญประเพณีดังกล่าวแล้วเป็นเรื่องของค่าการศึกษาของบุตร สำหรับรายที่มีบุตรเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากกว่าระดับประถมศึกษา ค่าใช้จ่ายเหล่านั้นประกอบด้วย ค่ากิจกรรมการเรียนและอุปกรณ์แต่ละวิชา เป็นหลัก ค่าอาหารกลางวัน ค่าเดินทาง และค่าเสื้อผ้า ระดับประถมศึกษาจะมีค่าใช้จ่ายคือ อาหารกลางวันเท่านั้น ประมาณปีละ 3,000-10,000

นอกจากค่าใช้จ่ายดังกล่าวแล้ว ยังมีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งประกอบไปด้วยค่าอาหารภายในครอบครัว เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการทำความสะอาดร่างกาย ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ประมาณปีละ 30,000 บาท

2.8 ภาระหนี้สิน

ภาระหนี้สินของคนตกงาน มีทั้งเกิดขึ้นก่อนตกงาน และเกิดขึ้นใหม่หลังจากตกงานแล้ว ภาระหนี้สินที่เกิดขึ้นก่อนตกงาน เป็นภาระหนี้สินที่พ่อแม่ได้กู้ยืมไว้ก่อนที่คนตกงานจะกลับมา และตกเป็นภาระของคนตกงานต้องชำระหนี้ เนื่องจากคนตกงานเป็นผู้กลับมาอยู่กับพ่อแม่ จากกรณีศึกษาพบเพียง 1 ราย เท่านั้น และพบว่ามีคนตกงานที่ไม่มีหนี้สินเลยมีอยู่ 3 ราย มีหนี้สิน 7 ราย จำนวนเงินที่เป็นหนี้ต่ำสุด 2,000 บาท สูงสุด 120,000 บาท

ภาระหนี้สินเกิดจากการไม่มีเงินหมุนเวียนใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน การลงทุนในภาคเกษตร ค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนของลูก 3 ภาระหนี้เป็นภาระหนักของชีวิตคนตกงาน จากกรณีศึกษาพบว่ามี 1 ราย ที่กู้เงินมาเพื่อปล่อยกู้ต่อ โดยการรับจำนำที่ดินที่นาของเพื่อนบ้าน

2.9 แหล่งเงินกู้ที่คนตกงานใช้บริการ

1. สหกรณ์การเกษตร อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10 บาท ต่อปี
2. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7 บาท ต่อปี
3. กองทุนหมู่บ้าน ได้แก่กลุ่มออมทรัพย์ อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาท ต่อเดือนกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 บาท ต่อปี
4. โครงการแก้ไขและจัดปัญหาความยากจน (กขคจ.) ไม่คิดดอกเบี้ย ผ่อนชำระคืน 2 ปี
5. นายทุนเงินกู้ ใน-นอกหมู่บ้าน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 บาท -10 บาท ต่อเดือน
6. ญาติพี่น้อง ไม่คิดดอกเบี้ย

จากกรณีศึกษาพบว่า ได้ใช้บริการแหล่งเงินกู้จากโครงการแก้ไขและจัดปัญหาความยากจน(กขคจ.) มากที่สุด 4 ราย กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน 3 ราย สหกรณ์การเกษตร 2 ราย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท นายทุน และญาติพี่น้อง อย่างละ 1 ราย และพบว่ามีอยู่ 5 รายที่กู้มากกว่า 1 รายการ เหตุที่มีผู้กู้เงินโครงการแก้ไขและจัดปัญหาความยากจน (กขคจ.) มากที่สุด เพราะเป็นเงินกู้ที่ไม่คิดดอกเบี้ย และให้กู้ได้ร้อยละ 4,000 บาท ผ่อนชำระคืนภายใน 2 ปี จำนวนเงินกู้ที่กู้มากที่สุด 80,000 บาท กู้จากสหกรณ์การเกษตร โดยใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน การกู้ยืมจากญาติพี่น้องมีน้อยมาก เนื่องจากสภาพสถานะทางเศรษฐกิจของญาติพี่น้องก็ไม่ต่างจากคนตกงาน

บทที่ 3

ความช่วยเหลือที่ได้รับจากรัฐ ชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.1 ความช่วยเหลือที่ได้รับจากรัฐหลังจากการตกงาน

หลังจากเกิดการตกงานยังไม่พบการช่วยเหลือใด ๆ จากหน่วยงานรัฐ หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องที่ช่วยเหลือคนตกงานโดยตรง นอกจากเมื่อปี 2542 ได้มีโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ “มีชาว่า แพลน” จากนโยบายรัฐบาลชวน หล่อเลิศการบริหารส่วนตำบล ให้มีการจัดจ้างแรงงานแทนแรงงานเครื่องจักรในการทำกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น

จากกรณีศึกษาพบว่า กลุ่มคนตกงานกลุ่มนี้ได้เข้าร่วมโครงการจำนวน 8 ราย อีก 2 ราย ไม่ได้เข้าร่วมเนื่องจากไม่ได้รับข่าวสารว่ามีการจ้างแรงงาน และอีกรายยังไม่ได้กลับมาอยู่บ้านในช่วงเวลานั้น คนที่เข้าร่วมโครงการมีชาว่า แพลน ได้ถูกจ้างงาน 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการจัดจ้างงานในส่วนของงบประมาณที่จัดสรรให้หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 100,000 คนตกงานได้ทำงานขุดลอกคลองส่งน้ำ คนละ 5 วัน ค่าจ้างแรงงานวันละ 130 บาท และต่อมาได้เข้าร่วมโครงการมีชาว่า แพลน ในส่วนของงบประมาณที่จัดสรรให้ตำบล ตำบลละ 120,000 บาท คนตกงานได้ทำงานเกลี่ยหินคลุกที่นำมาเททำถนน คนละ 3 วัน ค่าจ้างแรงงานวันละ 130 บาท

3.2 ความช่วยเหลือจากกลุ่มองค์กรในชุมชน

องค์กรและหน่วยงานภายในท้องถิ่น ไม่ได้มีกิจกรรมหรือแผนที่จะช่วยเหลือกลุ่มคนตกงานโดยตรง แก่กลุ่มคนตกงานได้ใช้ประโยชน์และสิทธิของการเป็นคนในชุมชน และการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ในการใช้บริการ โดยคนตกงานบางรายที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ก็จะใช้สิทธิของคนในครอบครัวที่เป็นสมาชิกในการกู้ยืม

องค์กรที่มีในชุมชนนั้น มีทั้งองค์กรที่เกิดขึ้นโดยชุมชน และเกิดจากการสนับสนุนของรัฐ องค์กรที่เกิดขึ้นโดยชุมชน คนตกงานจะได้รับประโยชน์โดยตรง คือ กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจศพหมู่บ้าน กลุ่มทอดผ้าไหมมัดหมี่ กลุ่มเย็บผ้า โดยกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์และให้กู้ยืมเงิน กลุ่มฌาปนกิจศพหมู่บ้าน จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อมีสมาชิกของคนในครอบครัวของสมาชิกตาย จะเก็บเงินจากสมาชิกเพื่อใช้จ่ายในการจัดงานฌาปนกิจศพ กลุ่มทอดผ้าไหมมัดหมี่ และกลุ่มเย็บผ้า จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้

ส่วนองค์กรที่เกิดจากการสนับสนุนของรัฐ ได้แก่ กลุ่มสมาชิกลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) กลุ่มฌาปนกิจศพลูกค้า ธกส. กลุ่มสมาชิกสหกรณ์การเกษตร กลุ่มกองทุนกระตุ้นเศรษฐกิจ 1 แส่นบาท โครงการแก้ไขและขจัดปัญหาความยากจน (กขคจ.) และกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท

ธนาคารการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การเกษตรเป็นแหล่งที่ให้บริการเงินกู้ยืมแก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิก ซึ่งผู้ที่เป็นลูกค้าของ ธกส. จะเป็นสมาชิกฌาปนกิจศพลูกค้า ธกส. ด้วย ส่วนกลุ่มกองทุนกระตุ้นเศรษฐกิจ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท กลุ่มสมาชิกโครงการ กขคจ. เป็นกลุ่มที่รัฐจัดสรรงบประมาณลงสู่หมู่บ้านโดยตรง ให้หมู่บ้านบริหารจัดการกันเอง โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐเช่นเดิม

นอกจากนี้สวัสดิการที่รัฐจัดการสงเคราะห์ให้กับคนในชุมชนได้แก่ เงินสงเคราะห์คนชรา เดือนละ 300 บาท และโครงการประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค ที่คนตกงานได้รับบริการด้วยเช่นกัน

การรวมกลุ่มคนตกงาน : ทางออกของชีวิต

ปี 2542 ผลจากการตกงานก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน การไม่มีงานทำ การไม่มีอาชีพการไม่มีรายได้ ทำให้คนกลุ่มหนึ่งในชุมชนแห่งนี้ได้เกิดความคิดร่วมกันและร่วมมือกันจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวของตน โดยการรวมกลุ่มและระดมทุน(โดยทุนที่ระดมเป็นกองทุนในการซื้อวัตถุดิบ คือ เส้นไหม) เพื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้นอย่างเป็นทางการ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ และกลุ่มเย็บผ้า ทั้ง 2 กลุ่ม เกิดขึ้นโดยกลุ่มแกนนำที่ไม่เป็นทางการผสานความร่วมมือกับกลุ่มผู้นำทางการ คือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นสมาชิก อบต. ของหมู่บ้าน ที่สำคัญกลุ่มเหล่านี้ คือผู้หญิงล้วน ๆ เริ่มแรกมีสมาชิก 15 คน ปัจจุบันทั้ง 2 กลุ่มมีสมาชิกรวมกัน 50 คน

กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ เป็นการนำเอาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเดิมของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์เป็นอาชีพ เสริมรายได้ และเป็นการฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามไว้สืบทอดต่อไป

กลุ่มเย็บผ้าเป็นการใช้ประสบการณ์เดิมของอดีตสาวโรงงานเย็บผ้าที่ตกงานกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ก่อให้เกิดอาชีพมีรายได้

รายได้ที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจกรรมทั้ง 2 กลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการขายผ้าไหมมัดหมี่ประมาณปีละ 10,000-20,000 บาท ส่วนรายได้ที่เกิดจากการเย็บผ้ายังมีไม่มากนัก เนื่องจากขาดแคลนอุปกรณ์ในการเย็บ คือ จักรเย็บผ้าอุตสาหกรรม จึงทำให้ผู้นำกลุ่มไม่กล้าที่จะติดต่อประสานงานรับงานมาให้ทำ เพราะเกรงจะเกิดปัญหาต่อระบบการสั่งซื้อของเจ้าของกิจการ ส่วนการจัดการด้านการตลาดผ้าไหมมัดหมี่ ได้จัดการโดยต่างคนต่างขายในหมู่บ้าน มีลูกค้ามาซื้อหรือสั่งทอกับสมาชิกโดยตรง และจะรวมกันขายเมื่อมีการจัดงานขายในอำเภอ หรือจังหวัดในช่วงเทศกาลงานต่าง ๆ

กลุ่มได้ขอรับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก 2 หน่วยงาน คือ

1. ขอรับการสนับสนุนจักรเย็บผ้าอุตสาหกรรม 5 หลัง จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ
2. ขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดกิจกรรม อบรมการมัดหมี่ ทอผ้าไหม การเย็บผ้าจาก

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ได้จัดอบรมเมื่อปี พ.ศ. 2543 และได้รับอุปกรณ์จักรไฟฟ้า 1 หลัง อย่างไรก็ตามรายได้ที่เกิดขึ้น ไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่มีมากกว่า

นี่คือตัวอย่างการรวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหาการตกงาน ว่างงาน ในชุมชนของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในสังคมที่พยายามช่วยตัวเองก่อนและสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในระดับหนึ่งแล้ว กลุ่มได้ประเมินตนเองว่ายังไม่เข้มแข็งพอที่จะยังยืนต่อไปได้ เพราะกลุ่มยังขาด ตลาดรองรับสินค้าที่กลุ่มผลิต โดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม เงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ สถานประกอบการร่วมกัน (หมายถึงโรงเรือน อาคารที่จะทำงานร่วมกันของกลุ่ม)

ส่วนคนตกงานชายไม่สามารถหาทางออกด้วยการรวมกลุ่มคนตกงาน จัดทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งร่วมกันได้ ด้วยเหตุผลคนตกงานชายขาดผู้นำหลักที่เสียสละจริงจังในการจัดการแก้ไขปัญหา ความคิดเห็นไม่ตรงกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม เพราะต้องทำมาหากิน เป็นผู้หารายได้หลักสูครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลามากพอที่จะรวมกลุ่มกันขบคิด หาทางออก และทำกิจกรรมร่วมกันได้ ซึ่งต่างจากกลุ่มคนตกงานหญิง ที่มีผู้นำที่เอาจริง เสียสละกับงาน ผู้หญิงมีทางเลือกของกิจกรรมที่จะทำมากกว่าผู้ชาย ผู้หญิงคุยกันง่าย ตามลักษณะนิสัยของผู้หญิงไทยโดยทั่วไป

ภาพชีวิตคนตกงาน

การประเมินตนเอง กลุ่มคนตกงานได้ประเมินตนเองว่าเขาคือคนไทยธรรมดาคนหนึ่งที่มีฐานะพอมีพอกินไปวันๆ เป็นพลเมืองชั้น 3 ของประเทศที่มักจะได้รับการบริการดูแลเอาใจใส่จากภาครัฐเป็นอันดับท้ายๆ รองจากพ่อค่านายทุน คนรวยเศรษฐี คนมีความรู้ ข้าราชการ นักการเมือง ชีวิตของเขานั้นมีคุณค่าสำหรับตัวเขาและครอบครัว โดยมีความมุ่งหวังเพียงแค่สิ่งที่เขามองเห็นและประสบมากับตัวเอง และไม่อยากให้มันเกิดขึ้นอีก เขาต้องการให้ลูกได้เรียนหนังสือที่ดีๆ จบการศึกษาสูงๆ มีโอกาสได้เลือกงานทำที่ดีกว่าตนเอง ชีวิตที่เขาอยู่ และสิ่งที่เขาทำ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาชีพ หรือเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องปล่อยให้ดำเนินไปเรื่อยๆ จนกว่าจะทำได้ทำไม่ได้ทำไม่ไหว จนวินาทีสุดท้ายของชีวิต

ความยากลำบากที่ต้องเผชิญ ความยากลำบากที่เขาต้องเผชิญคือ ความไม่มีที่ดินทำกิน ไม่มีข้าวกิน ไม่มีความรู้ ไม่มีงานทำ ไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ เหล่านี้เกิดจากความยากจน และไม่มีโอกาสที่จะมีได้

อำนาจต่อรอง กลุ่มคนตกงานชายกล่าวว่า “ไม่เข้าใจคำว่าอำนาจต่อรอง” แต่รู้ว่าถ้าทำอะไรไม่มีพรรคพวกไม่มีเส้นสายใหญ่โต ไม่มีอำนาจอิทธิพลบารมี จะทำอะไรพูดอย่างไรก็ไม่มีใครเขาฟัง หรือเห็นด้วย ตัวอย่างเช่น การเสนอขอจัดตั้งร้านค้าสหกรณ์ในหมู่บ้าน ฝ่ายเสนอมีคนเห็นด้วยค่อนข้างน้อย ฝ่ายค้านมีคนเห็นด้วยเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ และเป็นการขัดผลประโยชน์ของพ่อค้าในหมู่บ้าน ซึ่งมีฐานะดี ผู้นำจะเข้าข้างกลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ ในกลุ่มคนตกงานหญิงกล่าวว่า “รู้ว่าการที่เรารวมกลุ่มแล้วดีทำให้มีคนรู้จักมากขึ้น เราได้รู้จักคนมากขึ้น สินค้าขายได้มากขึ้น พอที่จะขอรับการสนับสนุนจากใครต่อใครได้บ้าง”

กลุ่มคนตกงานได้สะท้อนให้เห็นว่า การที่เขาขาดอำนาจการต่อรองนั้นเกิดจาก “เขาไม่มีอิทธิพล ไม่มีบารมี” เมื่อรู้สึกว่ตนเองขาดอำนาจการต่อรองคนตกงานเหล่านี้ จะปล่อยวาง แต่จะมีการพูดคุยกันอยู่ในกลุ่มคนที่มีความคิด หรือคนที่เป็นพรรคพวกเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดๆ ก็ตาม ทั้งนี้เป็นเพราะกลุ่มคนตก

งานชายไม่มีการรวมกลุ่มเช่นเดียวกับกลุ่มคนตกงานหญิง จึงยังไม่ได้แสดงศักยภาพการมีพลังต่อรองได้ชัดเจน “ นักการเมืองคือ ผู้มีอำนาจและอิทธิพลมากที่สุด” คนตกงานคนหนึ่งกล่าว

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ กลุ่มคนตกงานทุกคนได้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งทุกครั้งไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งอะไร ทั้งในท้องถิ่น และทั้งประเทศ โดยมีความคาดหวังกับตัวแทนของตน จะช่วยแก้ไขปัญหที่ตนและเพื่อนบ้านประสบอยู่ได้ เช่น การตกงาน ปัญหาคือไม่มีงานทำ ต้องการมีงานทำมีอาชีพมีรายได้ แต่ก็ไม่มีใครสนใจแก้ปัญหให้ตรงกับความต้องการ

ความสัมพันธ์กับกลไกในระดับท้องถิ่น โดยทั่วไปคนตกงานกล่าวว่า “ เป็นไปด้วยดี ” สิ่งที่คนตกงานได้รู้ถึงกลไกรัฐที่มีความสัมพันธ์กับตน คือ ตนได้รับการบริการจากหน่วยงานรัฐ ในเรื่องการทำบัตรประชาชน การไปหาหมอที่โรงพยาบาล สถานือนามัย และการได้เรียนหนังสือที่โรงเรียน

วงจรความทุกข์ยาก เช่นเดียวกับความลำบากที่เขาต้องเผชิญ คือ ความไม่มีที่ดิน หรือมีที่ดินแต่ไม่เพียงพอ ไม่มีข้าวกิน ไม่มีความรู้ไม่มีโอกาสเลือกอาชีพเลือกการทำงานซึ่งเกิดขึ้นมานานตั้งแต่สมัยพ่อแม่ของเขามาแล้ว คือ พ่อแม่ไม่มีที่ดิน หรือมีแต่ไม่เพียงพอ เนื่องจากมีลูกหลายคน ต้องแบ่งต่อๆ กันไปเรื่อยๆ ไม่ได้หาเพิ่มที่ดินก็ลดน้อยลง ทำนาปลูกข้าว ไม่พอกิน ต้องซื้อกิน ไม่มีเงินซื้อข้าวกิน ต้องหาเงิน การได้มาซึ่งเงินต้องมีคนจ้าง ต้องมีงานทำ คนตกงานมองว่า โอกาสที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากได้คือ การมีงานทำที่มั่นคง มีรายได้สม่ำเสมอ เพียงพอที่จะมีชีวิตอยู่ได้

บทที่ 4

สวัสดิการ

4.1 การเข้าถึงบริการของรัฐ

หมู่บ้านแห่งนี้ ได้รับการบริการจากภาครัฐ ด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้ว เป็นบริการจากรัฐโดยการร้องขอคือ ไฟฟ้า ประปา ถนน โถงเก็บน้ำขนาด 200 ลิตร ส่วนที่รัฐจัดการให้คือ โรงเรียน สถานอนามัย โดยเฉพาะเรื่องไฟฟ้า ต้องจ่ายเงินสมทบค่าเสาไฟฟ้า ด้วยเสาะละ 700 บาท ส่วนประปานั้นเป็นประปาหมู่บ้าน ต้องสมทบเงินเช่นกัน

สถานบริการของรัฐที่ได้ใช้บริการ ในฐานะประชาชนไทย คือการได้เข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐในภาคบังคับ ชั้นประถมศึกษาตอนต้น การบริการจัดทำบัตรประชาชนจากที่ว่าการอำเภอ การบริการสถานอนามัย ในการรับการรักษายาบาลเบื้องต้น อย่างไรก็ตามการบริการเหล่านี้ ต้องเป็นการบริการที่ไม่เท่าเทียมกับกลุ่มคนพลเมืองชั้น 1 ที่เป็นข้าราชการ ผู้มีฐานะร่ำรวย มีการศึกษาสูง เช่น การรักษายาบาล ข้าราชการมีสิทธิในการเบิกค่ารักษายาบาลได้ แต่ประชาชนที่มีอาชีพทำนา รับจ้าง ต้องจ่ายเงิน ทั้งๆ ที่เสียภาษีรายได้ให้กับรัฐเช่นเดียวกัน แต่การบริการจากรัฐที่ไม่เท่าเทียม การบริการทางการศึกษาที่เปิดโอกาสให้คนมีเงินมีฐานะดีได้เล่าเรียน แต่คนมีฐานะยากจนและอยู่ในชนบทมีสิทธิได้เรียนเพียงแต่ชั้นประถมศึกษาตอนต้น เท่านั้น ทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษาและทางเลือกสำหรับการประกอบอาชีพที่ดีกว่า การรับจ้าง

หลังจากตกงานกลับมาอยู่บ้าน สิ่งที่คนตกงานเข้าไม่ถึงบริการของรัฐอันดับแรก คือ คนตกงานที่มีการประกันสังคม ไม่ได้รับการติดต่อ หรือ คนตกงานเองไม่ได้มีการติดต่อกับหน่วยงานของกระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม ในท้องถิ่น เพื่อขอชำระเงินประกันตนเองแต่อย่างใด ด้วยความไม่รู้ไม่เข้าใจ และเข้าใจผิดว่า “ เมื่อตนตกงาน ไม่มีงานทำแล้วการประกันสังคมก็หมดสิทธิการคุ้มครองไปด้วย ”

และนอกจากนี้การช่วยเหลือจากรัฐที่มีการตั้งกองทุนกู้ยืมซึ่งดูแลโดยกรมประชาสัมพันธ์ ก็เช่นเดียวกัน คนตกงานไม่ได้รับรู้ข่าวสารและไม่ได้รับการติดต่อให้ใช้บริการแต่อย่างใด

การบริการที่คนตกงานได้รับคือการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การเกษตร กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท โครงการ กขคจ. โครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ(มีयाว่าแพลน) และปัจจุบันโครงการประกันสุขภาพ 30 บาท รักษาทุกโรค

ศักยภาพของชุมชน

หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ซึ่งเกิดจากการบริการของรัฐได้จัดทำอ่างเก็บน้ำขึ้นเมื่อปี 2503 เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ผลิตน้ำประปาของการประปาส่วนภูมิภาค ให้บริการประชาชนในเขตเทศบาล อำเภอ และบางตำบล หมู่บ้านที่อยู่ในรัศมีไม่เกิน 10 กม. และเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญในการทำการเกษตร และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาตามธรรมชาติ เป็นแหล่งอาหารแก่ประชาชนทั้งอำเภอ คนตกงานได้ใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำแห่ง

นี้ในการทำการเกษตรเพาะปลูกพืชในฤดูแล้ง เป็นแหล่งอาหารไม่ต้องซื้อ ขึ้นอยู่กับความขยัน ซึ่งไม่เฉพาะแต่คนตกงานเท่านั้น แต่รวมทั้งกลุ่มคนอื่นๆ ในชุมชนด้วย ศักยภาพส่วนนี้สามารถพัฒนาสูงงานอื่นได้ หากได้รับความช่วยเหลือจากรัฐอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

ทรัพยากรด้านบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมตัวของกลุ่มผู้หญิงตกงาน ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง หากได้รับการพัฒนาด้านบริหารจัดการที่ดีจะสามารถดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้เข้มแข็งได้ อย่างมั่นคงและยั่งยืน เป็นแบบอย่างแก่กลุ่มองค์กรอื่นได้

คนในหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นอีสานที่พูดภาษาลาวอีสาน ยังคงมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอีสาน “ฮิดสิบสอง คองสิบสี่” กันอยู่ ถึงแม้จะเป็นต่างคนต่างอพยพมาจากหลายถิ่นก็ตาม แต่ใช้ภาษาพูดภาษาเดียวกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมือนกัน ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ชุมชนหมู่บ้านแห่งนี้ มีความเป็นอยู่ที่ยังมีการช่วยเหลือแบ่งปัน ดูแลกัน อยู่ในหมู่เครือญาติ และเพื่อนบ้าน

4.2 ความช่วยเหลือที่ต้องการจากรัฐ : ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. การมีงานทำในท้องถิ่น ที่มีความมั่นคง และมีรายได้สม่ำเสมอ

โดยรัฐถือเป็นนโยบายที่จะต้องจัดการและดำเนินการส่งเสริมให้มีการมีงานทำในท้องถิ่นโดยคำนึงถึงศักยภาพ ความพร้อมของชุมชน ความมั่นคงของงาน การมีรายได้สม่ำเสมอ พอเพียง และมีความยั่งยืน คนตกงานและคนในชุมชน หมู่บ้าน มีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีศักยภาพหลายอย่างในท้องถิ่น ที่สามารถสร้างงานสร้างอาชีพได้ เช่น การทอผ้าไหมลายมัดหมี่ ที่กลุ่มคนตกงานได้ทำอยู่ในปัจจุบัน

- ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ

รัฐต้องให้การส่งเสริมการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยมอบหมายเป็นภาระหน้าที่หลักของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงไม่ซ้ำซ้อน สนับสนุนงบประมาณ ความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่ม และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจเลือกอาชีพที่เหมาะสมต่อกลุ่มองค์กรชุมชน และความสามารถของตน และให้โอกาสประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการกองทุนงบประมาณ

- ส่งเสริมการตลาด

รัฐต้องจัดการการตลาดที่มั่นคง ประกันราคาผลผลิต และราคาผลิตภัณฑ์ มีตลาดจำหน่ายที่แน่นอน และส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพียงพอสม่ำเสมอ

- จัดตั้งกองทุนชดเชย คนตกงาน คนว่างงาน

เป็นนโยบายของรัฐที่จะจัดสวัสดิการ ประกาศให้เป็นนโยบาย ให้แก่ประชาชนไทยผู้ใช้แรงงานทั้งหมดเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน โดยการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เจ้าของสถานประกอบการ พนักงาน และต้องให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุนด้วยตนเอง

โดยรัฐจัดสรรงบประมาณสมทบเจ้าของกิจการ จัดเก็บบางส่วนจากพนักงาน หรือรัฐจัดสรรงบประมาณให้โดยไม่ต้องจัดเก็บจัดหักจากพนักงาน เพราะได้เสียภาษีรายได้ และภาษีผู้บริโภคให้รัฐไปแล้ว

- **ควบคุมราคาสินค้าอุปโภคบริโภค**

รัฐต้องดำเนินนโยบายควบคุมราคาสินค้าอุปโภคบริโภค ให้ครอบคลุมและทั่วถึง โดยคำนึงถึงสินค้าที่จำเป็น ในชีวิตประจำวัน และความสามารถในการจ่ายของประชาชน พร้อมทั้งมีบทลงโทษ และเอาจริงกับผู้ที่กระทำความผิด

- **ควบคุมราคาปุ๋ยเคมี และปัจจัยการผลิตทางการเกษตร**

รัฐต้องทำการควบคุมราคาปัจจัยการผลิตทางการเกษตรโดยคำนึงถึงความเป็นจริงของสถานการณ์การผลิตทางการเกษตรและราคาผลผลิตของประเทศไทย ความสามารถในการผลิตของเกษตรกร และรัฐต้องดำเนินนโยบายการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตรโดยจริงจังและเร่งด่วน

- **ประกันราคาผลผลิตทางการเกษตร**

เพื่อให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น และปลดปล่อยภาระหนี้สิน รัฐต้องทำนโยบายควบคู่กัน คือ ควบคุมราคาปัจจัยการผลิตทางการเกษตรและประกันราคาสินค้าทางการเกษตรอย่างเป็นธรรม โดยคำนึงถึงรายได้ที่เพียงพอแก่ความจำเป็นและความต้องการของเกษตรกร

- **จัดการด้านบริการของรัฐทุกสาขาให้เท่าเทียมกัน**

ขจัดทางเลือกปฏิบัติทั้งหมดออกจากการบริการของรัฐ เช่น บริการด้านสุขภาพอนามัย โรงพยาบาล การใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลให้ทุกคนมีสิทธิได้รับการบริการที่เท่าเทียมกันทุกคน ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน เกษตรกร คนยากจน คนมีฐานะ

- **ด้านการศึกษาที่เปิดโอกาสให้คนในชนบทได้เรียนฟรีในระดับชั้นที่สูงขึ้น**

- **ด้านสาธารณสุขูปโภค ให้บริการที่เท่าเทียมและทั่วถึง**

- **ด้านการมีงานทำ และการสร้างงานในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับศักยภาพของคน**

- **ด้านความปลอดภัย ประชาชนไทยทุกคน ควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย รัฐธรรมนูญ ตลอดจนทั้งการบริการสวัสดิการอื่นๆ จากรัฐที่ยังไม่ได้ปฏิบัติให้เท่าเทียมและทั่วถึง รัฐต้องดำเนินการและจัดการอย่างจริงจัง เพื่อความเสมอภาค**

ภาคผนวก

ผลการศึกษารายกรณีที่ 1

นางสุข (นามสมมุติ) ปัจจุบันอายุ 33 ปี มีพี่น้อง 5 คน สุขเป็นคนี่ 4 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครอบครัวของสุขมีอาชีพหลัก คือ ทำนา สุขไม่มีโอกาสได้เรียนสูงกว่านี้ เพราะครอบครัวมีฐานะยากจนไม่มีรายได้เพียงพอที่จะส่งเรียนได้

สุขจึงต้องหางานทำเพื่อหารายได้สู่ครอบครัว โดยสุขได้งานทำครั้งแรกเป็นลูกจ้างร้านขายเสื้อผ้าอุปกรณ์เครื่องเขียนที่ใหญ่ที่สุดในอำเภอในขณะนั้น สุขทำงานเมื่ออายุ 13 ปี อยู่ทำงานที่นี่ได้ 3 ปี สุขให้เงินทางบ้านทุกเดือน โดยพักอาศัยอยู่กับนายจ้าง กลับบ้านในช่วงปีใหม่และสงกรานต์ หมู่บ้านของสุขกับตัวอำเภอไม่ไกลกันมากนัก ต่อมาสุขได้ลาออกจากงานที่ทำในครั้งแรกนี้ไปทำงานเป็นลูกจ้างทำสวนผลไม้ที่จังหวัดระยอง โดยไปกับพี่ ๆ อยู่ที่ระยองเป็นเวลา 1 ปี สุขจึงกลับบ้านมาอยู่บ้านทำนา

สุขแต่งงานเมื่ออายุ 17 ปี สามีเป็นคนหมู่บ้านเดียวกัน ครอบครัวของสามีมีอาชีพทำนาเช่นเดียวกับสุข หลังจากแต่งงานได้ 4 ปี สุขและสามีชวนกันเข้ากรุงเทพมหานครเพื่อหางานทำ สุขและสามีได้งานทำที่จังหวัดสมุทรปราการ โดยสามีเป็นช่างซ่อมรถยนต์ สุขเองทำงานเป็นแม่บ้านของอู่ซ่อมรถที่เดียวกันกับสามี พักอาศัยกินอยู่กับนายจ้าง สุขและสามีทำงานอยู่ที่นี่เป็นเวลา 2 ปี ก็ลาออกกลับบ้าน ยึดอาชีพทำนาและรับจ้างทั่วไปในท้องถิ่น

ปัจจุบันครอบครัวของสุขได้แยกออกจากครอบครัวของพ่อแม่ โดยได้สร้างบ้านแยกอยู่ต่างหากบนที่ดินที่พ่อ - แม่ยกให้ พร้อมที่ดินอีก 9 ไร่ และสุขยังรับทำนาที่นาของเพื่อนบ้านอีก 9 ไร่ สุขและสามีทำนาเป็นหลัก อาชีพรองของสามีคือการรับจ้างทั่วไป สุขมีลูกชาย 3 คน คนโตอายุ 17 ปี เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 คนรองอายุ 11 ปี เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และคนเล็กเพิ่งมีอายุได้ 2 ขวบเศษ

ส่วนสุขนั้นเมื่ออาชีพเสริมเพิ่มรายได้จากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมที่เธอมีอยู่ในการทอผ้าไหมมัดหมี่ขาย มีรายได้ประมาณ 10,000 - 20,000 บาท ต่อปี ส่วนสามีซึ่งมีอาชีพรับจ้างทั่วไปนั้นไม่มีรายได้แน่นอน

ชีวิตก่อนแต่งงาน

ปี 2537 หลังสิ้นสุดฤดูกาลทำนา สุขและสามีได้ตัดสินใจเดินทางเข้ากรุงเทพมหานครเพื่อหางานทำหารายได้สู่ครอบครัว และเพื่อเตรียมอนาคตของลูกชายทั้งสองคนที่กำลังเติบโต ต้องได้รับการศึกษาที่ดีกว่าตนเอง และต้องการหาเงินสร้างบ้านหลังใหม่แทนหลังเก่าที่เป็นของพ่อแม่ซึ่งทรุดโทรมมากแล้ว

สุขได้ทำงานที่โรงงานทอผ้า แถวสมุทรปราการ สามีได้กลับไปทำงานที่อู่เดิมที่เคยทำมาเมื่อหลายปีก่อนอยู่สมุทรปราการเช่นกัน ทั้งคู่พักอยู่ด้วยกันที่บ้านพักของสามีซึ่งนายจ้างให้อยู่ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ สุขและสามีได้รับการทำประกันสังคมจากนายจ้าง รายได้ต่อเดือนของทั้งคู่ประมาณเดือนละหมื่นกว่าบาท หักค่าใช้จ่ายแล้วเหลือประมาณเดือนละ 6,000 บาท การทำงานของสุขและสามีในครั้งนี้ ไม่ได้กลับไปทำนาให้ญาติพี่น้องที่อยู่บ้านเป็นคนดูแลและจัดการทำนาให้ แบ่งข้าวที่ได้ไว้กิน ฝากลูกชายทั้งสองไว้ให้

ตายายดูแล ส่งเงินกลับบ้านทุกเดือน เพื่อเป็นค่าอาหาร ขนมของลูก และทั้งคู่จะกลับบ้านในช่วงปีใหม่ และสงกรานต์ เพื่อเยี่ยมลูกชายทั้งสองและร่วมงานบุญประเพณีที่บ้านเกิดทุกปี

ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ

ปี 2540 สุขได้ประสบกับชะตากรรมเช่นเดียวกับเพื่อน ๆ อีกหลายคนในโรงงานทอผ้าแห่งเดียวกันคือ โรงงานได้ลดกำลังการผลิตลง จากเดิมที่สุขเคยได้ทำการผลิตครั้งละ 12 เครื่อง เหลือเพียง 8 – 10 เครื่อง ทำให้รายได้ที่สุขเคยได้รับลดลง และสุดท้ายนายจ้างก็เริ่มจ่ายค่าแรงงานไม่ตรงกำหนดเวลา สุขจึงตัดสินใจ ลาออกจากงานโรงงานทอผ้า และได้ตระเวนหางานทำใหม่ในจังหวัดใกล้เคียงกับกรุงเทพอยู่อีกหลายแห่ง แต่ไม่มี โรงงานทอผ้าแห่งไหนรับพนักงานใหม่เพิ่มอีก สุขบอกว่า "ในขณะนั้นโรงงานทอผ้าต่าง ๆ คงจะอยู่ใน สถานการณ์เดียวกัน และเป็นเพราะเธอมีอายุมากเกินไปกว่าหลักเกณฑ์พิจารณาของโรงงานที่จะรับ ทั้งยังมีความรู้ไม่ค่อยด้วย" สุดท้ายสุขจึงตัดสินใจกลับบ้านเกิดพร้อมกับสามี ซึ่งตัดสินใจลาออกจากงานเช่น เดียวกัน

ชีวิตหลังตกงาน

ความรู้สึกของครอบครัว พ่อแม่ และลูก ๆ ของสุข รู้สึกยินดี ดีใจที่สุขและสามีได้กลับมาอยู่ บ้านได้ดูแลเลี้ยงดูลูก ๆ ให้ความอบอุ่นแก่ลูกชายทั้งสองคนที่กำลังเติบโต โดยเฉพาะลูกชายคนโตซึ่งกำลัง ก้าวสู่วัยรุ่นและต้องศึกษาเล่าเรียนในชั้นที่สูงขึ้นไป

การปรับตัวของสุข หลังจากตกงานกลับมาอยู่บ้าน ความรู้สึกในช่วงระยะเวลาแรกที่กลับมาอยู่ บ้านใหม่ ๆ ยอมรับว่ากลุ้มใจและเครียดบ้าง เพราะไม่มีรายได้จากที่เคยได้รับทุกวัน แต่มีรายจ่ายทุกวัน เมื่ออยู่นาน ๆ เป็นเดือนเข้า สภาพจิตใจก็ปรับได้ ทำใจได้ และคิดว่าเป็นการดีที่จะได้อยู่ดูแลลูก ๆ ด้วยตนเอง และได้ใช้เงินที่เก็บหอมรอมริบจากน้ำพักน้ำแรง จากการทำงานของตนและสามี ตลอด 3-47 ปีที่ผ่านมา สร้างบ้านเรือนหลังใหม่ โดยรื้อบ้านเก่าที่พ่อ-แม่ยกให้สร้างใหม่ เหลือเงินบางส่วนไว้เป็นทุนการศึกษาของ ลูก ๆ

อาชีพที่ทำหลังจากออกจากงาน คือ อาชีพหลัก ทำนา และอาชีพรองคือ รับจ้างทั่วไปตามฤดูกาล เท่าที่มีการจ้างในท้องถิ่น ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน และไม่มีสิ่งตอบแทน การบริการหรือสวัสดิการใด ๆ จากผู้ว่าจ้าง มีชีวิตอยู่ได้ไปวัน ๆ ด้วยความสงบสุขตามอัธยาศัย ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น มีข้าวที่ปลูกไว้กิน มี แหล่งอาหารตามธรรมชาติให้หากินได้ตลอดปี ซื้อหาอาหารในสิ่งที่ไม่สามารถผลิตได้หรือหาได้ตามธรรมชาติ เท่านั้น และในปี 2542 สุขได้ให้กำเนิดลูกชายเพิ่มอีก 1 คน ซึ่งเท่ากับว่าครอบครัวของเธอต้องมีภาระเพิ่ม ขึ้นอีก แต่อาศัยว่าสามีของเธอเป็นคนขยัน ทำงานทุกอย่างที่มีการจ้าง และใช้อย่างประหยัด ชีวิตจึงอยู่ได้ ตามอัธยาศัย ในปัจจุบันค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ ใช้จ่ายในเรื่องของการลงทุนในภาคเกษตร คือทำนา ค่าเล่าเรียน ของลูกชายคนโต ซึ่งกำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และจ่ายชำระหนี้

ค่าใช้จ่ายในการทำนา ประกอบไปด้วย ค่าจ้างรถไถนา ค่าปุ๋ย ค่าจ้างดำนา และค่าจ้างเกี่ยว ข้าว ที่นา 9 ไร่ มีต้นทุนต่อการทำนาในแต่ละปี ไม่ต่ำกว่า 10,000-12,000 บาท ผลผลิตข้าวที่ได้จะจัดแบ่ง

ส่วนเก็บไว้จำหน่าย และบริโภค อีกส่วนขายเพื่อนำเงินมาหมุนเวียนใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ค่าเล่าเรียนของลูกและใช้นี้บ้าง

ค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนของลูก ถึงแม้ว่าจะไม่มีการชำระค่าบำรุงรักษาการศึกษาแต่จะต้องชำระค่ากิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนแต่ละวิชา ค่าขนมอาหารกลางวัน ค่าน้ำมันรถจักรยานยนต์ที่บุตรชายใช้ ขับขี่ในโรงเรียน ค่าเสื้อผ้า และมีค่าใช้จ่ายด้านภาษีสังคม งานประเพณีและค่าน้ำค่าไฟที่ต้องจ่ายเป็นประจำ

ภาระหนี้สิน สุขได้กู้เงินสหกรณ์การเกษตรของอำเภอ จำนวน 80,000 บาท ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7 บาทต่อปี การกู้ในครั้งนี้ต้องใช้หลักทรัพย์คือที่ดินค้ำประกันและเงินจากโครงการของรัฐที่เข้าสู่ชุมชน ชื่อโครงการแก้ไขและขจัดปัญหาความยากจน (กขคจ.) เป็นเงินทุนที่ให้กู้ยืมได้โดยไม่ต้องมัดจำดอกเบี้ย สุขได้ยืมจำนวน 4,000 บาท ผ่อนชำระคืนภายใน 2 ปี เงินจำนวนดังกล่าวนี้ สุขใช้ในการลงทุนในการทำนา ค่าเล่าเรียนของลูก และรับจ่านำที่นาจากเพื่อนบ้าน 1 แปลง จำนวน 9 ไร่ หนี้สินส่วนนี้เป็นหนี้สินที่เกิดขึ้นหลังจากสุขตกงานแล้ว

ความช่วยเหลือที่ได้รับจากชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงที่ตกงานกลับมาอยู่บ้านใหม่ ๆ ไม่มีหน่วยงานจากรัฐ ชุมชน หรือเอกชนใด ๆ เข้ามาประสานงานติดต่อให้การช่วยเหลือใด ๆ ทั้งสิ้น และด้วยความที่ไม่รู้ไม่เข้าใจในเรื่องการประกันสังคมดีพอ สุขและสามีจึงปล่อยให้การประกันสังคมนั้น เมื่อไม่มีการจ้างงานจากนายจ้างแล้ว ผู้เอาประกันหรือผู้ที่มีการประกันสังคมอยู่แล้วสามารถติดต่อ เพื่อขอชำระเงินค่าประกันสังคมของตนเองได้ มีความเข้าใจว่า “เมื่อลาออกจากงานไม่มีงานทำ ไม่มีนายจ้างแล้ว การประกันสังคมก็หมดสิทธิไปตามไปด้วย”

ความช่วยเหลือจากชุมชน ชุมชนองค์กรหรือหน่วยงานในท้องถิ่น ไม่มีโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นการช่วยเหลือคนตกงานโดยตรง นอกจากชุมชนมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ อยู่แล้ว และสุขเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย คือกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจศพ โครงการแก้ไขและขจัดปัญหาความยากจน สหกรณ์การเกษตร กองทุนเศรษฐกิจชุมชน 1 แสนบาท กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท สุขได้ใช้บริการและได้รับการบริการจากชุมชนในส่วนนี้เช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่น ๆ คือได้กู้ และสุขเป็นกรรมการของกลุ่มต่าง ๆ ด้วยหลายกลุ่ม

ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ ได้มีโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจจากรัฐ ชื่อโครงการ “มีयाว่าแพลน” ซึ่งดำเนินการโดยผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้จัดจ้างแรงงานคนในชุมชนทำงานแทนเครื่องจักรสามล้อของสุขได้ทำงานด้วย จำนวน 5 วัน วันละ 130 บาท ปัจจุบันสุขและครอบครัวได้รับโครงการประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค เคยได้รับและใช้บริการจากรัฐในการทำบัตรประชาชน โรงพยาบาล สถานีอนามัย และโรงเรียน

การช่วยเหลือตนเองของกลุ่มคนตกงาน สุข เพื่อนคนตกงาน และคนว่างงานในชุมชน ซึ่งเป็นผู้หญิงทั้งหมด 15 คน (ปัจจุบันมีสมาชิก 50 คน) ได้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม และระดมทุนช่วยกันคิดค้นหาทางออกของตนเองหลังจากได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ โดยรวมกลุ่มกันทอดผ้าไหมมัดหมี่ และรับงานเย็บผ้าโหลขึ้นที่หมู่บ้าน เพื่อหารายได้เสริม และได้ขอรับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชน

อำเภอ ขอจักรเย็บผ้า และได้รับจักรเย็บผ้า จำนวน 5 หลัง มาใช้ในการทำงานของกลุ่ม และต่อมาสุขและเพื่อนๆ ได้เสนอโครงการขอรับการสนับสนุนในการจัดอบรมการทอผ้าไหมมัดหมี่ และการตัดเย็บผ้า จากกองทุนเพื่อสังคม (SIF.) และได้รับจักรโพง 1 หลัง จาก SIF. ด้วย ทำให้กลุ่มคนตกงานและคนว่างงานดังกล่าวมีความรู้มีงานทำ มีรายได้เสริมบ้าง โดยผ้าไหมมัดหมี่กลุ่มได้ทำการตลาดโดยฝากญาติไปขายที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัดบ้าง มีลูกค้ามาซื้อในหมู่บ้านบ้าง เป็นการขายแบบต่างคนต่างขาย และรวมตัวกันขายเฉพาะในช่วงที่มีงานเทศกาลต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยทางราชการ ส่วนการเย็บผ้านั้น ปัจจุบันกลุ่มประสบปัญหาการไม่มีอุปกรณ์เพียงพอ คือจักรเย็บผ้า โดยสุขทำหน้าที่เป็นเหรัญญิกของกลุ่มและกลุ่มยังไม่มีการจัดสวัสดิการอื่นใดแก่สมาชิกนอกจากที่กล่าวข้างต้น

ความช่วยเหลือที่ต้องการจากรัฐ

สุขมีความต้องการ อยากให้รัฐได้ช่วยเหลือในชุมชนของเธอ คือ อาชีพเสริมที่ก่อให้เกิดรายได้ประจำทุกวัน เช่นโรงงานอะไรก็ได้ที่ตั้งอยู่ในชุมชน หรือใกล้ ๆ กับชุมชน เพื่อให้เธอ, เพื่อนบ้าน และอนาคตลูก ๆ ของเธอ ได้มีงานทำในชุมชน ไม่ต้องเข้ากรุงเทพฯ เพื่อเร่งร้อนหางานทำเช่นเธอ นอกจากนี้ สุขยังอยากจะให้รัฐได้ช่วยเรื่องการตลาด ของกลุ่มอาชีพที่สุขและเพื่อน ๆ ได้ร่วมกันตั้งกลุ่มขึ้น โดยให้รัฐจัดการตลาดที่แน่นอนให้กับกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ ส่งเสริมจัดหาอุปกรณ์และงานให้กลุ่มเย็บผ้า ตลอดจนการอบรมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่มด้วย

การประเมินตนเอง

สุขประเมินตนเองได้ว่า เธอเป็นคนไทยธรรมดาคนหนึ่ง ที่มีฐานะพอกินไปวัน ๆ เป็นพลเมืองชั้น 3 ของประเทศที่มักจะได้รับบริการจากหน่วยงานภาครัฐเป็นอันดับรองลงมาจาก พ่อค่านายทุน คนรวย เศรษฐี ข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่นผู้มีความรู้ สุขเป็นเพื่อนกับทุก ๆ คนได้ ถ้ามีโอกาส แต่เพื่อน ๆ ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันด้วยความรักและความเข้าใจในสภาพของกันและกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้นั้น คือญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน คนตกงาน คนใกล้ขีดสนิทสนมกันเท่านั้น

ชีวิตของสุขทุกวันนี้ ไม่ต้องการกลับไปหางานทำเป็นสาวโรงงานอีกแล้ว เพราะลูกชายทั้งสามคน กำลังเติบโต ตนเองมีอายุมากขึ้นทุกวัน และมีภาระกิจงานของกลุ่มที่ร่วมกับเพื่อน ๆ ตั้งขึ้น สุขตั้งใจและตั้งความหวังไว้จะดำเนินการกลุ่มไปให้ดีที่สุดให้กลุ่มมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงตลอดไป

ความมุ่งหวังในอนาคต สุขต้องการ เลี้ยงดูลูกชายทั้งสามคน ให้ได้รับการศึกษาที่ดีกว่าตนและสามี เพื่อให้ลูกมีอนาคตที่ดีกว่า ชีวิตของสุขยังไม่ตกลำบาก หรือประสบปัญหาเช่นเดียวกับพ่อแม่ สุขจะหาเงินเลี้ยงชีพจากการทอผ้าไปตลอดจนกว่าร่างกายจะทำไม่ไหว และในอนาคตอันใกล้นี้สุขจะให้สามีไปทำงานรับจ้างต่างประเทศ เพื่อเตรียมการหาเงินไว้ให้ลูก ๆ ได้เรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

สุขมองว่าตนเองไม่ได้มีอิทธิพลเหนือใคร นอกจากการเป็นภรรยาที่ดีของสามี เป็นแม่ที่ดีของลูก รักห่วงใยลูก เป็นลูกที่ดีกตัญญูต่อพ่อแม่ และเป็นคนหนึ่งหมู่บ้าน เป็นคนหนึ่งหมู่บ้าน เป็นคนหนึ่งใน

กลุ่มคนตกงาน อดีตสาวโรงงานที่อยากจะช่วยเพื่อน ๆ คนตกงาน คนว่างงานด้วยกันได้มีงานทำ มีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าทุกวันนี้

ความยากลำบากที่ต้องเผชิญ

สุขต้องเผชิญกับความยากลำบาก ในขณะนี้คือ การลงทุนในการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักที่ต้องลงทุนสูงขึ้นทุกปี แต่ข้าวมีราคาตกต่ำลงทุกปี ต้องกู้หนี้ยืมสินมาลงทุนในการทำนาหมุนเวียนตลอดไป และความยากลำบากในเรื่องของอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ที่แน่นอน เพียงพอกับรายจ่ายที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีอาชีพเสริมอยู่แล้ว แต่รายได้ที่เกิดขึ้นก็ยังไม่เพียงพอ ต้องประสบกับปัญหาการตลาด เพราะมีผู้ผลิตจำนวนมากและจากนโยบายส่งเสริมหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งแทบจะทุกตำบลล้วนแต่ผลิตสินค้าประเภทเดียวกัน ทำให้การตลาดมีน้อย คนผลิตมากขึ้น คนซื้อน้อย

ความยากลำบากที่เกิดจากการลงทุนในการทำนา ซึ่งมีต้นทุนการผลิตที่สูงเพราะปัจจุบันสุขและชุมชนของเธอ ได้ปรับวิธีการทำนาจากเดิม มาเป็นสมัยใหม่มากขึ้น โดยเลิกใช้ควายไถนา เลิกใช้ปุ๋ยคอกใส่ข้าว หันมาใช้รถไถนา ใช้ปุ๋ยเคมี ด้วยเหตุผลที่ว่าเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ เขาใช้รถไถนา แล้วทำนาได้เร็ว เสร็จเร็วกว่า ใช้ปุ๋ยเคมีใส่ข้าวแล้ว ข้าวสวยกว่า เขียวกว่า งามกว่า ถ้าเราไม่ใช้เช่นเขาบ้าง ก็อายเขา ทำนาไม่ทันเขา ข้าวไม่สวย ผลผลิตได้น้อยกว่าเขา

สวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ ส่วนตัวที่สุขและครอบครัว ได้รับจากรัฐในขณะนี้ คือ โครงการแก้ไขและจัดปัญหาความยากจน (กขคจ.) ของหมู่บ้าน ลูกชายทั้งสอง ได้เรียนในโรงเรียนของรัฐที่ไม่ต้องจ่ายค่าบำรุงการศึกษา แต่ต้องจ่ายค่ากิจกรรมต่าง ๆ เป็นโรงเรียนอยู่ใกล้บ้าน

อำนาจต่อรอง

สุขไม่รู้จักความหมายของคำว่า “อำนาจต่อรอง” คืออะไร เพราะสุขไม่เคยคิดว่าตนเองจะมีอำนาจหรืออิทธิพลเหนือใคร รู้เพียงว่า จากการรวมกลุ่มของตนและเพื่อน ๆ ทำให้กลุ่มได้เป็นที่รู้จักของคนมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีหน้ามีนามากขึ้น และกลุ่มได้มีโอกาสออกไปพบปะผู้คนข้างนอกในเวทีประชุม สัมมนาต่าง ๆ มากขึ้น ยังไม่เคยได้รับอะไรที่มากกว่านี้ และสุขรู้แต่เพียงว่า คนในชุมชน หรือที่เรียกว่า คนนอกบ้าน คือคนจนที่ไม่ค่อยจะได้อะไรจากรัฐเท่าเทียมกับคนในเมือง คนรวยหรือข้าราชการ และจะรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้น้อยกว่าและช้ากว่าหรือข่าวสารบางอย่างแทบจะไม่รู้เลย เพราะไม่ได้รับการสื่อสารบอกกล่าวจากใคร พอจะรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ได้บ้าง จากการดูโทรทัศน์ในยามค่ำคืน สุขเองอาจจะมีโอกาสมากกว่าคนอื่น ๆ เพราะสุขทำงานเพื่อชุมชน หลายเรื่องนอกเหนือจากเป็นเหรัญญิกกลุ่มทอผ้า-เย็บผ้าแล้ว สุขยังเป็นกรรมการกองทุน 1 ล้านบาท และกรรมการหมู่บ้าน แต่ยังไม่มียกย่องเพียงพอก ที่จะทำอะไรได้มากกว่านี้ เพราะต้องเผชิญกับอำนาจและอิทธิพลอื่น ๆ เป็นการเมืองในชุมชน-ท้องถิ่นซึ่งเชื่อมโยงต่อการเมืองระดับสูง สุขรู้ตัวเองว่ามีอำนาจและพลังไม่เพียงพอที่จะทำอะไรได้มากกว่านี้

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ถึงแม้ว่าสุขจะเป็นกรรมการในหลาย ๆ กลุ่ม องค์กรในชุมชนข้างต้นและมีความสัมพันธ์อันดีกับองค์กรต่าง ๆ ของรัฐในชุมชน เช่น อบต. สมาชิก อบต. ของหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล แต่กลุ่มองค์กรเหล่านี้ ก็มิได้ช่วยแก้ปัญหา และความต้องการของสุขและหมู่บ้านได้ทั้งหมดทุกเรื่อง คงเป็นหน่วยงานที่ทำงานตามนโยบายของรัฐ แต่ไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหของชาวบ้าน อย่างไรก็ตามสุขก็ยังคงคาดหวังว่า องค์กรของรัฐต่าง ๆ ในชุมชนคงจะช่วยเหลือแก้ไขปัญหายอยู่แล้ว สุขได้ใช้บริการจากรัฐ เช่น การทำบัตรประชาชน โรงพยาบาล สถานีอนามัย และโรงเรียนที่ลูก ๆ ได้เรียนหนังสือโดยไม่ต้องจ่ายค่าบำรุงการศึกษา

วงจรความทุกข์ยาก

ความทุกข์ยากของสุข เกิดจากการที่พ่อแม่มีลูกหลายคน มีที่ดินทำกินน้อย ไม่ส่งเสริมให้ลูกได้เรียนหนังสือที่สูงกว่าที่มีโรงเรียนในภาคบังคับของหมู่บ้าน พ่อแม่มีอาชีพหลักคือทำนา และรับจ้างทั่วไป เช่น อาชีพเสริมมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอที่จะส่งเสียให้ลูกได้เรียนหนังสือสูงกว่าชั้นประถม ต้องใช้จ่ายเงินทอง ในการซื้อข้าวปลาอาหาร และของใช้ในชีวิตประจำวัน ต้องลงทุนในการทำนาที่สูงขึ้น มีการกู้หนี้ยืมสิน เพื่อการลงทุนในการทำนา เมื่อรายจ่ายมากขึ้น แต่รายได้ไม่มีลูก ๆ ที่เรียนจบออกมาจากชั้นประถม จึงต้องหางานทำหาเงินมาเพื่อจุนเจือครอบครัว เมื่อแต่งงานมีครอบครัว สมาชิกของสุขก็มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพเช่นเดียวกับสุข

ครอบครัวของสุขในปัจจุบัน ต้องเผชิญกับชีวิตในยุคใหม่ ที่มีค่าน้อยทางวัตถุเข้ามามาก ลูกชายคนโต เข้าสู่วัยรุ่นต้องการมีรถจักรยานยนต์คันใหม่ที่ทันสมัย เพื่อจะได้ขับขี่ไปโรงเรียนระดับมัธยม ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านเพียง 3-4 กิโลเมตร การทำนาต้องอาศัยเทคโนโลยีใหม่เข้าช่วยไถนาด้วยรถไถนาแทนการใช้ควาย ใส่ปุ๋ยเคมีแทนปุ๋ยคอก มีการเลี้ยงวัว-ควาย เพื่อขาย ทำนาต้องทำให้เสร็จโดยเร็ว เพื่อให้ทันกับเพื่อนบ้าน และเอาวันเวลาที่มีหลังการเก็บเกี่ยวข้าวไปรับจ้างทั่วไป เพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัว และใช้นี้สินที่กู้ยืมมาหมุนเวียนใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และลงทุนในการทำนา

โอกาสที่สุขจะหลุดพ้นความทุกข์ยากได้นั้น สุขได้บอกว่าจะต้องมีการทำให้มีรายได้ทุกวัน อยู่ในหมู่บ้าน ต้องปฏิบัติตัวใหม่ คือลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง ไม่เดินตามวัตถุนิยม และจะพยายามหันกลับมาใช้วิธีการทำนาแบบดั้งเดิมอีกครั้ง